

Излиза на 15 и на 30 съ-
ки месѣцъ.

Писма, статии и дописки
са исправаждатъ до Ивана А-
жепова въ Букурещъ, до Р.
Блжкова въ Русчукъ и до Д.
В. Хранова въ Видинъ.

Администрацията са на-
мира на Strada Sv. Anton,
№ 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникъ е:

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сичка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА. 1539

* * *

Настанаха изново весели дни, —
Цвѣтя и дървета цвѣтатъ, —
Изчезнаха предъ животътъ зимните злини,
И изъ въздухътъ животинки лѣтатъ;
Запѣха умило пролѣтните пилеца
По ярко-зелените кичести дървета,
Заскачаха ваклите шилеца
По ароматните росни полета . . .
И азъ полуболѣнъ лѣгнахъ
На мекката и меризливата трѣва
И мѣчхъхъ са да заспа . . . Не можахъ
Разрушителенъ огънь горѣше въ мойта глава.

СТ А Н А.

(Разказъ отъ една млада бабичка).

I.

Азъ мога съкиму да дрѣнна въ очите, че като
нашите мѣста нѣма по сичкиятъ свѣтъ!.. Вѣрвайте
ми, че нѣма. На която страна и да са обжрнете,
дѣто и да идете и дѣто и да поглѣдате вие нѣма
да намѣрите ни такива хубави и гиздави хора, ни
такива бѣли и червени лица, ни такива танки и
крѣпки снаги, ни такива черни очи и вити вѣжди,
ни такива хубави и остри мустачета... Нашите
момци приличатъ на дърво дафина, а нашите мом-
и сж като лале въ градина или като сжрна на пла-
нина. Тѣй е то!

А какавъ е нашиятъ градъ? И като нашиятъ градъ
Свищовъ нѣма подъ яското небе. Тоя градъ са на-
мира край Дунавътъ; около него са простиратъ зе-
лени лозя, кичести дървета и жълти ниви; надъ
него вѣе прохладенъ вѣтрецъ; въ него живѣе здра-
въ и трудолюбивъ народъ... Какво искате повече?

На най-хубавото мѣсто въ градътъ ни стои кѣ-
щата на Петра Луцекътъ. Хубава и живописна е
тая кѣщица. Около нея цвѣтатъ меризливи цвѣтя и
растатъ различни плодови и кичести дървета;
надъ нея и около нея пѣятъ различни пилеца; а
подъ самите ѳ прозорци тече нашиятъ хубавецъ
„бѣли Дунавъ“, въ когото обичатъ да са оглѣдватъ
чернооките бѣлгарки и да го питатъ отъ дѣ тече,
дѣ протича и какво е видѣлъ изъ нѣтътъ.

Да ви разкажа сега какво са случи преди нѣ-
колко години въ тая кѣщица и какви неволи пре-

търпѣха нейните стопане. Азъ са надѣямъ, че мо-
ята приказничка ще да отвори очите баремъ на ед-
но чернооко дѣвойче. Слушайте и помнете сега.

Когато Петаръ са помина, то остави своята
вдовица съ нѣколко малки дѣца. Ако кѣщата на тоя
трудолюбивъ човѣкъ и да бѣше богата или пѣлна
съ сѣкакви халица и съ различни домашни нужни
нѣща, но вие, чини ми са, и сами вече знаете, ка-
кавъ е животътъ на вдовиците. Когато пѣма кой да
печѣли и кой да донесе, то трѣба да са продава
едно друго и да са отглѣдатъ дѣчицата. Охъ, и азъ
сжмъ вдовица съ дрѣбни дѣщица! Главичата на най-
голѣмото ми момченце не е още достигнала до мо-
ето рамо. Мѣки и неволи! Най-голѣмото Петрово
момиченце въ онова време бѣше на петнайсетъ години.
Името му бѣше Стана. Ехъ, хубаво, гиздаво и обич-
но бѣше това момиченце. Азъ мисла, че ако сжр-
ните отъ Витоша да би поглѣдаде на неговите очи,
то би трѣбало да са засраматъ и да захлупатъ клѣ-
начете си; алепниятъ трендафилъ би трѣбало да са
засрами отъ устните ѳ; планинскиятъ букъ — отъ
гиздостѣта ѳ; а сиѣгътъ — отъ лицето ѳ. А ней-
ната веселостъ? — Такава невинна веселостъ иматъ
само ластавиците. Но това момиченце имаше и дру-
го още по-голѣмо и по-утѣшително нѣщо. Стана ра-
ботеше отъ утрентъ до вечерѣта: и кѣщните рабо-
ти извѣрши, и чуждо поработи, и сичео поразмисли, и
майка си утѣши, и дворѣтъ си развесели. А пѣсни,
пѣсни!.. Сичкиятъ день пѣе, като чурулига.

II.

Преминаха цѣли три години послѣ смъртѣта на
Петра. Сега трѣба да ви кажа, че ние бѣхме сжсѣ-
ди съ Петровата кѣща: отъ нашата бухария са ви-
дѣше тѣхниятъ дворъ. Единъ день азъ излѣзохъ
вжнъ да са омия на помивѣкътъ и поглѣднахъ камъ
Петрови. Подъ черѣшната, която са намираше по-
срѣдъ дворѣтъ имъ, стои Стана и мисли нѣщо си.
Глѣдамъ, — лицето ѳ блѣдно и по страните ѳ текатъ
едри сжзди. „Може майка ѳ или братето ѳ да сж ѳ
казале лошава дума“, си помислихъ азъ, ако и да
знавхъ, че такова нѣщо не бива въ тая добра кѣ-
щица. Но не... глѣдамъ азъ, че съ това момиче са е
случило нѣщо по-важно. Изъ очите ѳ са видѣше такова
отчаяние, каквото ние видиме презъ животътъ си твѣр-
де рѣдко. Какво ли са е случило? — „Стано, какво си
са тамъ замислила? Защо плачешъ?“ попитахъ азъ.
Стана трѣпна, отри сжзидите си, поглѣда ма тѣжно

и жаловито и, безъ да ми отговори нито бѣло, нито черно, влѣзе въ къщата си. Чудно! Отъ онова време азъ я не видѣхъ вече нито да са смѣе, нито да бърбори, нито да пѣе, нито да разказва весели приказнички. Ако ти каже дума, то я давче цѣли петъ минути; ако та поглѣда, то ти напѣлни сърцето съ тѣги и съ печали; а ако ѝ проговоришъ, то тя трѣпне и уплаши са, чегато си дошла не да я поутѣшишъ, а да я биешъ. Усѣтихъ са азъ каква е работата. И азъ сжмъ била нѣкога си млада.

Една вечеръ, когато азъ мислѣхъ вече да уга-са бандилътъ и да си лѣгна, влѣзе Стана и исправи са предъ мене като живъ мъртвецъ, като тала-сжмъ или като коракончо. Лицето ѝ блѣдно, носътъ ѝ остаръ, очите ѝ повѣнале, а подъ долнята ѝ клѣпка зелени месѣчинки... Пска ѝ са да ми каже нѣщо, а не може да отвори устата си.

— Що, Стано, вашите лѣгнаха ли си или не? я попитахъ азъ. — Да не сж та пратиле за нѣщо? Замина та сѣдни. Кажи ми какво искашъ да ми кажешъ. Ти твърде добре знаешъ, че азъ та обичамъ като свое дѣте.

Стана ма поглѣда тѣжно и уплашено, затвори очите си и почервенѣ, като ракъ.... А азъ сѣ повтарямъ: „кажи ми и кажи ми“.

— Азъ, стрино Николице, искамъ да зема Герасима... Кажи на мама да ма даде. Азъ одавна вече искахъ да та помола да ми направишъ това добро.

— За кой Герасимъ ми ти говоришъ? попитахъ азъ и плѣснахъ ръцете си. Сърцето ми предсказа нѣщо недобро.

— За Герасима Поповъ, отговори Стана полегичка.

— Ти си полудѣла, мое дѣте! казахъ азъ и поглѣдахъ я сърдито. — Ако ти да не би изгубила умътъ си, то не би говорила такива нѣща. Герасимъ е такавъ човѣкъ, отъ когото трѣба да бѣга и живо и мъртво, и старо и младо, и честно и безчестно. Ако тоя поразеникъ влѣзе въ нѣкоя къща, то тая къща трѣба да са затвори. А исба ли Герасимъ да та земе?

— Иска, отговори Стана и лицето ѝ са покри съ алена боя. — Той ми са е заклѣлъ....

— Той са е клѣлъ до сега хилѣди пѣти предъ различни жертви, проговорихъ азъ сърдито. — Ако си ти добро и храсимо момиче, то трѣба да го пратишъ при майка си и да не слушашъ сама клѣтвите му. Варди са да та не излѣже нѣкакъ си.

— Кжсно е вече, проговори Стана и падна на колѣните ми.

III.

Монте пророчества са сбжднаха. Герасимъ бѣше единъ отъ оние хора, които нѣматъ ни честь, ни совѣсть, ни добро име. Подобенъ булдукъ са е размножилъ твърде много изъ нашиятъ градъ. А болко ергенчета, млади и зелени, умни и работни, хубави и гиздави искаха въ онова време „хубава Стана!“... Герасимъ остави градътъ ни и отиде да лѣже дру-

гите момичета. Сирота Стана! Натърпѣ са това бѣдно момиченце различни мъки. Изъ градътъ ни цѣли три месѣца не говорѣха нищо друго — сѣ за нея, сѣ за нея. Най-много са смѣеха нашите ергене и старите бабички, които презъ животътъ си сж увардиле само полите си. Даже и Станина майка не можеше да излѣзе на улицата, ... а Стана сѣ дома сѣди, съ никого не говори и нидѣ не ходи... Сжбератъ са вечеръ момичетата и питатъ са: „А дѣ е Стана? Одавна я нѣма!“ Или запѣятъ:

— Що ти е, Стано мори,
Та болна лѣжишъ,
Глава не вдигашъ, Стано мори,
Да ма поглѣднешъ?
„Глава ма боли, либе море,
Та ща да умра.“
— Не плачи, Стано мори,
Не жали, бѣло пиле,
Азъ ща да ида, Стано мори,
Въ София града,
Да ти направа, Стано мори,
Три хамадини:
Първа за глава, Стано мори,
Втора за сърце,
Втора за сърце, Стано мори,
Трета за трѣска.

А жените и ергенете са смѣятъ... Чегато на тѣхната душа не лѣжи никакавъ грѣхъ! Минуватъ покрай Петровата къща и джрдоратъ. — „Дѣ ли е сега Герасимъ?“ пита единъ. — „Разказватъ, че е отишълъ въ Видинъ да са ожени,“ отговаря други. — „А защо Стана не показва носътъ си?“ пита трети. — „Бои са да я не урочасаме“, отговаря четвърти. „Ехъ, надъ тие нѣща не трѣба никой да са смѣе, ако не желае да му дойде бѣда на главата,“ си мислѣхъ азъ и отъ сичкото си сърце са сърдѣхъ на безумните хора. А Стана сичко слуша, сичко знае... Тѣшко ѝ бѣше. Но времето са приближаваше и сиротата майка трѣбаше да са усѣти... Усѣтиха са и братето ѝ, — шилото са не ерие въ човалъ. Старата захвана по цѣлъ день да сѣди дома си и да не излазя на улицата, — и тѣшко ѝ е, и срамотно ѝ е; а братето ѝ ходатъ намърждени и боятъ са да поглѣдатъ на честните хора въ очите, чегато тие сж криви. Затвориха са вратата на тая къща... Хорските уста не сж човалъ, — тѣхъ не можешъ нито да завѣжешъ, нито да зашиешъ. — „Отъ кого, отъ дѣ?“ пита бѣдната майка и плаче съ кржави слъзи. Братето така сжщо нападатъ на бѣдното момиче и сѣки часъ го распитватъ съ кого е имала работа и отъ кого е добила. Нѣколко пѣти я даже и биха. Мжлчи Стана, като стѣна стои, и сѣ мжлчи... Единъ день майката отишла при попъ Георги... Така и така, говори, съ моето момиче са е случило голѣмо зло. А попъ Георги бѣше единъ отъ оние хора, които умѣятъ и добаръ сжвѣтъ да дадатъ, и да научатъ, и да утѣшатъ. Такива попове сж твърде рѣдки. — „Плачове и клѣтви не помагатъ, казалъ попъ Георги. — Работата е вече

становала, грѣхътъ е свършенъ; а ние трѣба да помислиме за напредъ и да помогнеме дѣто са може и до колкото са може. Ти, казва, не квичи и не бий я. Да си си отваряла очите по-рано... Прати Стана при мене... Азъ искамъ да поговора съ нея самъ.“ На другиятъ день Стана отиде при дѣда поща, позабави са при него цѣлъ часъ и излѣзе изъ къщата му спокойна и безъ по-напреднѣлото отчаяние. Чуденъ и разуменъ бѣше попъ Георги! Послѣ тоя день и братето станаха по-милостиви и по-мекосърдечни... Чуждото сѣжаление почти сѣкога принася добаръ плодъ. Истина казватъ старците, че ако ти са случи нѣкое нещастие, то са не оплаквай на роднините си и на приятелите си, а на чужденците.

IV.

Стана роди. Дѣтето трѣба да са кръсти. А кой ще да кръсти копеле? Никой не ще, — даже и роднините имъ са отказаха да кръстатъ. Когато старата отишла да повика Козма Перѣзътъ, който бѣше кръстникъ на Стана, то честникътъ и благочестивиятъ христеникъ плюйналъ и обкрналъ гърбътъ си. Расплакала са бѣдната жена и върнала са дома си. „Хайде да го кръста азъ“, си помислихъ и отидохъ да са посвѣтовамъ съ попъ Георги. — „Ти си намислила да направишъ истинско християнска работа, каза добриятъ попъ. — Помогни на нещастните, а щастливите ще да си помогнатъ и безъ тебе. Христосъ е търсилъ не водичете и не овните, а изгубенната овца.“ Когато чухъ тие думи, то сѣрцето ми са изпълни съ радостъ и азъ бѣхъ готова да кръста сичкиятъ свѣтъ. Попъ Георги ма погледна весело, брадата му са позалюлъ малко и той ма хвана за рамото и каза ми: „Ако хората да би имале такива сѣрца, каквото е твоето, то грѣховете би са довършили. Да си благословена.“ Въ това време старото лице на дѣда попа заприлича на господа Саваота, който е исписанъ на таванътъ въ нашата черкова. Никога нѣма да заборава това свѣто лице. Слѣдъ три дня послѣ тоя разговоръ, въ недѣля, азъ земахъ невинното дѣтенце и занесохъ го въ черкова. Дадохме му име Найдень. Хубаво, едро и здраво дѣтенце бѣше. Очи черни и голѣми, лице чисто, вѣжди тънѣи, — като у майка му. Боже мой, боже мой, защо ли са е родило на свѣтътъ и това невинно дѣтенце! Ако законорожденните изработватъ своето парче хлѣбъ съ такива тѣшки мѣки и страдания, то за незаконорожденните свѣтътъ трѣба да бѣде вѣчна темница. Боже, ти знаешъ какви сѣ нашите хора; ти знаешъ, че тие сѣ лицемѣрни фарисеи; ти знаешъ, че тѣхната честъ е голѣма... Ехъ, нека имъ са не ошури!.. „Господъ обича само гонимото и нещастното“, казваше баща ми. Истина ли е тава? Нѣщо ми са не вѣрва...

V.

Растѣ моето кръстениче и не знае какво го чѣка... Стана сѣди по цѣлъ день, мѣлчи и работи... Нидѣ не излазя. Срамъ я бѣше. Но сичко са забо-

равя. Премина година и хората си намѣриха нова храна. Малко ли нови нѣща биватъ подъ синѣното небе! Ту биводскиятъ бикъ убодне нѣкого, ту нѣкакви цигане откраднатъ мокрите ризи на Сѣрмаджиятъ, ту Нейковата кокошка пропѣе и снѣсе ейце съ три жълтеника, ту Ивановата дѣщеря захване да повзлазва на вратникътъ, ту Симеоновиятъ хранениятъ отива да спи пиянъ въ конакътъ, ту Велѣйовото единиче не ще вече да слуша баща си, ту Стрѣзовата мила половина търси приятели на мѣжтъ си... Свѣтътъ е широкъ и хората сѣ много... „Добре, че я оставиха на-мира, си помислихъ азъ и плюйнахъ отъ ядъ... Но изведнашъ сичко са промѣни изново. Една заранъ азъ чухъ, че Герасимъ са е върналъ въ градътъ ни и че ходи изъ кавенетата и изъ кръчмите да вѣсхвалява своите побѣди; а нашите ергенчета, нашата бѣдѣща на дѣжда, нашето умно и младо поколѣние слуша неговите приказници, хвали го, пие ракията му и подиграва са съ чистото и съ свѣтлото. „А какво прави моя Станка?“ попиталъ той нашите ергенчета. — „Ехъ, мой браино, тя ти е родила такова едно дѣте, което грѣе като ясно слѣнце и което свѣти като пълна месѣчина“, казалъ единъ. — „На баща си са е измѣтвало“, казалъ други. — „И майка ѣ не е за исхвъргане, отговорилъ Герасимъ. — Да ви кажа право това момиченце вѣчно ще да остане царица между другите мои любовници. Нейните черни очи и до днесъ още лѣжатъ на сѣрцето ми... Азъ чухъ, че са е развалила.“ — „Бива я още за презъ постите“, отговорилъ пѣрвиятъ. — „А мене са твърде иска да повида синътъ си, казалъ Герасимъ. — Отъ майка ѣ и отъ братето ѣ ма е страхъ.“ — „А немѣ ти не можешъ да идешъ при нея въ недѣля, когато майка ѣ и братето ѣ сѣ въ черкова?“ попиталъ вториятъ. — „Истина е така, казалъ Герасимъ. — Който е намѣрилъ време да направи дѣте, той ще да измисли срѣдство и да го види.“ Въ недѣля, преди да пусне черкова, Герасимъ и наистина отишълъ да види своите жертви... Какъ го е посрѣшнала Стана и какво му е говорила, азъ не зная, зная само това, че умните хора захванаха изново да са смѣятъ и да дразнатъ бѣдното момиче. Жените са кикотатъ, момчетата си подмигватъ, а старите джонголозе не знаятъ и какво да избѣлватъ. Минуватъ покрай Станината къща и говорятъ: „Слѣдъ една недѣля Стана ще да стане учителка, защото Герасимъ са е главилъ за учителъ въ Габрово...“ „Станиното копеле намѣрило баща си...“ „Ако синътъ е кръстенъ Найдень, то бащата е билъ длѣженъ да го намѣри...“ Намѣрила са и такава една вонѣщица, която надниевнала изъ вратникътъ на Станината къща и извикала: „Стано, а Стано, Герасимъ си е дошълъ. Дай ми мушулукътъ.“ Послѣ тие хорски лудости, Стана изново захванала да сѣди по цѣлъ день дома си, да пролива горчиви слъзи и да търпи укорѣ отъ майка си и отъ братето си. Ако земе на раце дѣтето си, то майка ѣ казва, че „копелетата трѣба да са хвъргатъ предъ черковните врата“; а ако заплаче, то братето ѣ

казватъ, че „Герасимъ ще да я утѣши“. Сирота Стана! Ни дома, ни на улицата нѣма кой да я пожале и кой да ѝ каже сладка дума!

(Продължава са).

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Човѣкътъ е не само живо, но и разумно същество. Ако послѣдното негово качество е болно, то той са уподобява на растението, защото сѣко органическо тѣло, което нѣма органъ за мислене, не прилича нито на животните. Доказано е вече, че и животните иматъ свой разумъ, своя понятливостъ и своя разумна дѣятелностъ, ако тие тѣхни качества и да не сж развити до толкова, до колкото у човѣкътъ. Ако пожелаеме да разглѣдаме подробно органическите тѣла, то ние ще да разбереме доволно лесно, че между тѣхъ нѣма твърде широка граница, че сичките тие сжставляватъ нераздѣлно цѣло и че човѣкътъ са отличава отъ тѣхъ само чрѣзъ своятъ напредокъ и цивилизация. Срѣдата между човѣкътъ и растенията сжставляватъ животните. Преходътъ изъ растителното царство въ животното е до такава степенъ назначителенъ, щото науката дълго време не е знала въ кое царство принадлежатъ нѣкои растения, — въ растителното ли или въ животното. Тие живи същества са наричатъ животно-растения (Zoofity). Така сжщо между животните и човѣкътъ сжествува твърде незначително разстояние. Доказано е вече, че африканскитъ негръ (арапинъ), по устройството на своята глава, по ржцете и краката, по гласътъ и по тѣлодвиженията си, има голѣмо сходство съ маймуната. „Но човѣкътъ има душа, слѣдователно това велико преимущество му дава право да стои много по-високо отъ сичките други живи същества,“ ще да кажете вие. Да са обясниме. Главната наша погрѣшка, която ни не позволява да откриеме истината, са заключава въ това, че ние смѣшваме душата съ духътъ и че са отказваме да вникнеме въ това дѣло малко по-дълбоко, малко по-безпристрастно и малко по-здравно. Подъ име душа ние разумваме оная сила, която поддържа тѣлото или която сжединява неговите частици въ едно цѣло; а подъ име органически или живи тѣла ние разбираме оние, които растатъ, живѣятъ и умиратъ. Ето защо душата (която не трѣба да смѣшваме съ духътъ) не е невидимо, безтѣлесно, отдѣлно отъ тѣлото нѣщо, което отъ нѣкаде си на опредѣленно време влиза въ органическото тѣло, а послѣ, скоро слѣдъ неговата смъртъ, излиза изъ това тѣло. Душата живѣе до онзи день, до който живѣе и тѣлото. Разбира са, че ако е сичкото това така, то и растенията и животните иматъ своя душа, която сжествува въ тѣхнитъ организми отъ тѣхното зачатие и до смъртъта имъ. Но ние знаеме, че разсудокътъ, памѣтъта, волята и др. т. сж своиственни и на животните, слѣдователно главното преимущество на човѣкътъ са заключава въ негова духовна дѣятелностъ. „Човѣческиятъ духъ е почти безконеченъ въ царството на мислите, а умътъ на животните има своя граница,“ говори единъ англизски философъ. И наистина, човѣкътъ изучава своето прошедше, стареа са за благосъстоянието на бѣдждето, измишлява различни срѣд-

ства за своето благополучие; той има совѣсть, която го накарва да бѣде полезенъ на ближните си и да са недоволява отъ настоящето; най-послѣ, той е измислялъ множество срѣдства да уварди богатството на човѣческитъ разумъ, да го употреби за своя полза и да го предаде на потомците си. Трѣба да кажеме и това, че човѣкътъ е успѣлъ да подчини на своята воля множество животни и растения и да извлача изъ тѣхъ голѣма полза за своятъ по-щастливъ животъ. Съ една дума, главното различие между човѣкътъ и животните са заключава въ това, че на първиятъ е извѣстно и прошедшето в бѣдждето, а на животните само прошедшето. Конятъ и кучето помнатъ оние пѣтѣове, по който сж преминале единъ пѣтъ. Освѣнъ това, човѣкътъ са стареа да побѣди и самата природа, а съ подобно стрѣмление не могатъ да са похвалятъ ни животните, ни растенията.

Разбира са, че човѣкътъ е дошълъ до днешнитъ свое положение или до своето сегашно развитие постепенно. Първоначалните хора сж са отличале отъ животните твърде малко. Историата ни доказва, че въ доисторическите времена хората не сж могли нито да говорятъ, нито да си ушпятъ дрѣхы, нито да живѣятъ въ топли и удобни стаи, нито да оратъ: а ако спчкото това е така, то тие хора сж живѣле само по оние мѣста, които сж биде топли и които сж давале изобилни плодове, като банани, финики, кокосови орѣхы, хлѣбни дървета млѣчни растения и пр. Едно отъ млѣчните растения, което са нарича кравешко дърво (palo de casa), и до днесъ още храни многочисленно население. Ако разрѣжете кората на това растение, то изъ него ще да истече доволно голѣмо количество сокъ, който прилича на млѣко и който е твърде приятенъ на вкусъ. Меризмата на тоя сокъ е така сжщо твърде приятна. Въ горѣщите страни, по които растатъ тие дървета, твърде чѣсто по нѣколко месѣца не пада ни една капка дждъ и настава страшно опустошение. Сичко изсжхва, сичко приемава печаленъ видъ, сичко изгаря. Стѣлповете на спчките дървета изсжхвватъ окончателно и тие приемаватъ твърде жалостно положение, но когато вие и да би разрѣзале кората на млѣчните дървета, то изъ тѣхъ сѣкога ще да изтече приятно и хранително млѣко. Най-много млѣко изъ това чудно дърво тече въ времето на слжнечното захождане. Тамошните жители (диваци) са сжбиратъ около тие дървета съ голѣми паници въ ржката, сжбиратъ това млѣко, сѣдатъ подъ дърветата и пиятъ го. Една частъ отъ това млѣко тие занасятъ на дѣцата си и на старците. Своите сждове тамошните народи праватъ така сжщо отъ дърветата. Така, на примѣръ, паниците имъ сж чорупки отъ величественните кокосови орѣхы; кората на палмата имъ служи за дрѣхы; бамбуковата тжрстка за вѣже, за сжаба и пр.; колибите имъ са покриватъ съ шума, която имъ служи и за постѣлки; а главното имъ домашно богатство са сжстои отъ нѣколко птици пера и отъ нѣколко морски или рѣчни мидени или бухерови чорупки, които тие употребляватъ за украшение. Въ тие богати крайове човѣкътъ и до днешниятъ день живѣе безъ домашни животни и безъ искусственно насадени растения, и до днешниятъ день не умѣе да си изгради покойна и удобна къща, и до тая минута сжествува безъ никакво знание. Нека говори кой що ще, а ние ще да кажеме, че мно-

жество животни умѣятъ да направатъ и да украсятъ своите жилища много по-искусно, отъ колкото тие диваци, които са наричатъ хора, които (по думите на моралистите) сж създадени по образътъ и по подобие на бога и които (по думите на учените фарисей) сж обдарени отъ провидѣнието съ понятия за високата нравственностъ. Въ това сжщо време, когато природата е наградила земята имъ съ извѣрѣдно богатство, тѣхното благосъстояние са намира въ най-жалостното положение, тѣхниятъ животъ е почти скотски и тѣхното число е твърде неголѣмо. . . . Въ сѣверните страни даже и до днешниятъ день живѣятъ такива диваци, които не знаятъ какво нѣщо е желѣзо, а сичките тѣхни военни и домашни принадлежности, като на пр. брадвите, теслите, копията, стрѣлите и др., са праватъ или отъ дърво, или отъ камакъ, или отъ кости. Тие диваци са хранятъ исключително съ риба, която са добива много лесно и въ голѣмо количество; а облачатъ са въ тюленийови кожи, които зашиватъ съ различни жици. Така сж живѣле нѣкога си и нашите европейски прадѣди, които преди нѣколко хиляди години сж дошли изъ Азия въ Европа. Човѣческитъ родъ са сжстои, както е вече извѣстно, изъ множество народи, които по своята форма и цвѣтъ представляватъ значително различни и които вжобще говорятъ на различни езици. Извѣстно е така сжщо, че вжикашните особености на нациите са измѣняватъ не изведнашъ. Дорде народътъ остана въ една и сжща географическа областъ и подъ влиянието на едни и сжщи условия, то въ него постоянно са появява наклонностъ да удържи тоя или она типъ. Тоя типъ са измѣнява само слѣдъ нѣколко поколения. Ако човѣческите раси и дѣ сж многочисленни по своята разновидностъ, но науката ги подраздѣлява на слѣдующите племена: 1) кавказко или индоевропейско, което са простира отъ Индия до сѣверна Европа и по южните брѣгове на Сръдиземно-море, т. е. по сѣверна Африка; 2) монголско, което населява сѣверна и восточна Азия; 3) малайско, което са простира отъ лѣвиятъ брѣгъ на рѣка Гангъ до многочисленните острови на Тихиятъ и на Южниятъ океани; 4) негритянско, което живѣе преимущественно въ Африка; 5) американско, което населява американските пустини, дѣто още не е стъпила европейска нога или дѣто още нигелзетите не сж произвѣле своите прогресивни опустошения. Сѣко отъ тие племена са характеризуватъ съ отличителни черти и съ особенъ типъ, слѣдователно нѣкои учени маже сж имале достаточни доказателства да кажатъ, че сѣко отъ тѣхъ има свое отдѣлно происхождение. Цвѣтътъ на кожата сжставлява най-замѣчателното отличие. Кавказците сж бѣли, монголите жлти, негрите черни, а американците червени. Но тука са появява единъ твърде важенъ въпросъ: происхождатъ ли сичките тие племена отъ единъ праотецъ или сѣко отъ тѣхъ има свое начало? На тоя въпросъ сжвременната наука отговаря така: „Човѣкътъ, както и другите органически сжщества, добива своятъ типъ зависимо отъ вжикашните условия. Климатътъ, храната, животътъ и пр. сж въ сжстояние въ продължението на нѣколко хилядолѣтия, даже и столѣтия, да измѣнятъ вжикашниятъ цвѣтъ на човѣкътъ и да му дадатъ сжсвѣтъ другъ видъ.“ Натуралистите ни привождатъ за това дѣло множество очевидни факти. Въ Индия

живѣе такова едно племе, между което са намратъ хора съ различни лица, т. е. между което са намиратъ такива лица, които са отличаватъ едно отъ друго твърде нагледно. Въ Африка живѣятъ три негарски племена, йолафи, мандинги и каффри, у които вжикашните форми и оконечности сж организирани така, както и у най-хубавите европейски народи. Още не е доказано, че негритянските племена, слѣдъ нѣколко поколения, могатъ да станатъ сжсвѣтъ бѣли европейци; но противоположни явления сжставляватъ вече положителна истина, защото арабските и европейските семейства, които одавна вече населяватъ сѣверна Африка, сж станале до толкова черни, до колкото и другите жители на тие крайове. Между негрите твърде чѣсто са раждатъ бѣли дѣца и наопаки. Въ едно арабско (бедуинско) семейство са родиле двѣ черни дѣца. Това сжбитие е станало въ Иорданската долина, дѣто арабското население вжобще са отличава отъ своето племе, т. е. което има плоско лице, жлта кожа и груба чекмиста коса (*). Между египетските жени са намиратъ множество бѣли хубавици; между испанците сжществуватъ довольно мурги и непривлѣкателни типове; а между африканските князове и полководци са попадатъ довольно привлѣкателни лица. Изъ сичкото това са види, че животътъ, храната и множество други причини сж въ сжстояние да измѣнятъ не само човѣческата кожа, но и самиятъ неговъ скелетъ. Карлъ Фоктъ говори, че преди двѣстѣ години нигелзетското правителство изгонило изъ графството Антримъ една частъ отъ народътъ и населило я на морскитъ брѣгъ, дѣто тя живѣла въ голѣма бѣдностъ. Отъ това варварство произлѣзло такова послѣдствие, щото тие хора иматъ днесъ отвратително лице, — съ испжкнати челясти и съ отворени уста, — плосакъ носъ, високи скули, криви крака и необикновенно малакъ бой. Разбира са, че тие особености сж своятвенни само на оние народи, които живѣятъ въ бѣдно сжстояние и които още не сж излѣзде изъ своего варварско положение. Въ това сжщо време ние видиме, че нигелзетите, които живѣятъ щастливо, сж бѣли и хубави. Подобно явление ние срѣщаме и у другите народи и народности. Ние сме успѣле да са увѣриме съ очите си, че между русскитъ „дворянинъ“ и русскитъ „мужикъ“, между бжлгарскитъ селѣнинъ и пловдивскитъ гражданинъ, между азиятскитъ и европейскитъ турчинъ, между гржкитъ изъ Смирна и гржкитъ изъ Елада и пр. сжествува голѣмо различие. „Грубата, нездравата и лошаво приготвенната храна, — говори Бюффонъ, — е била най-главната причина да са преродатъ човѣческите раси. Сичките народи, които живѣятъ въ бѣдностъ, иматъ отвратителна вжикашност и лошаво тѣлосложение. Даже въ Франция селското население е не така хубаво, както градските жители. Азъ сами твърде чѣсто сжмъ заблѣжвалъ, че въ селата, дѣто народътъ е по-богатъ и дѣто са храни по-добре, хората биватъ по-хубави, и по-гиздани.“ Изъ тие нѣколко рѣда са види, че здравите, удобните и топлите къщи, чистотата на правите и обичаите, сжотвѣтствующите на климатътъ дрѣхы, чистиятъ въздухъ и умѣренниятъ животъ, отъ които зависи здравето на човѣкътъ, сж главните источники и на неговата красота. (Продѣлжава са).

(*) Глѣд. Бухингама „Travels among the Arabs.“

БОЛѢСТЬ.

(Отъ Д-ра Г. Хаханова).

Сѣки обича здравнето, сѣки трѣпере отъ болѣстѣта, като знае, че чѣсто слѣдъ нея и по нейната причина човѣчеството губи по едно жиго сѣщество, народѣтъ по единъ гражданинъ, фамилията по единъ членъ, родителите по една бѣдѣща подпорка, а дѣцата по единъ потрѣбенъ бравитель и др. т. Но това трѣперение твѣрде чѣсто ни довежда до ужасно положение, когато видиме едного отъ подобните си, — който преди нѣколко минути е билъ като него, — прострелъ, мѣртвъ, едно тѣло предадено на оние закони, по които сѣществуватъ и каманете и изсѣхналите дѣрвета по причина на смѣртѣта, — слѣдствие на болѣстѣта, — и като си въобрази, че рано или късно и него ще да постигне сѣщата участь. Това усѣщаніе са появява въ човѣческитѣ организмъ почти предъ сѣки мѣртвецъ. Ако човѣкътъ чувствува неприятно душевно движение предъ повѣхналото отъ годините тѣло на еднѣ старецъ, то пада въ ужастъ и проклана болѣстѣта, когато има предъ очите си едно младо тѣло, на което сичко, освѣнъ тая болѣстъ, му е общало животъ, здравне и веселіе. Болѣстѣта, като причина на чѣсти злощастия, е била омразна и страшна и въ най-старите времена, и на сичките народи. За да са спасатъ отъ нея, човѣцитѣ сѣ употрѣбляле различни срѣдства, сѣ помощѣта на които сѣ мислиле да предохранатъ или да излѣчатъ болното тѣло. Сегасъ-тогисъ сѣ е появявалъ по единъ или по повече човѣци, които са сѣ мѣчили да докажатъ какво нѣщо е болѣстѣта и отъ какво тя произхожда, и употрѣбляле сѣ сичките си сили да ѣ противостоятъ съ танква срѣдства, които сѣ биле противни на природата ѣ. Но въпросѣтъ, да са узнае какво нѣщо е болѣстѣта, който не е рѣшенъ окончателно даже и до днесъ, не е осѣщалъ въ оние времена особенни мѣнотни при рѣшенията си. Това ни доказватъ многочисленните теории, които и до днесъ не позволяватъ на тая важна наука да отвори очите си и да изскаже своята рѣшителна и положителна истина.

За да потвѣрда казанното, азъ ща да изложѣ главните отъ тие теории, като притурѣ при сѣкоя отъ тѣхъ и името на измислителѣтъ ѣ. Най-послѣ, азъ ща да изложѣ и най-новата теория, която е основана на физиологически факти.

Отъ сичките старѣ и нови теории най-знаменити сѣ: Хипократовата, който е вѣрвалъ, че болѣстѣта са сѣстои въ напѣхваніята, които прави тѣлото да изгони изъ себѣ си онаѣ смѣртна материя, която дохожда и влѣзѣ въ него. Почти по сѣщите начала, ако и съ други думи, сѣ са ръководиле и другите теории, измислени отъ много прочути лѣкаре. А сѣде и на довата, по мнѣнието на която, болѣстѣта е едно противоестественно положение на тѣлото, слѣдствие на нерѣдовното движение на атомите му. Те миселно вата, спорѣдъ която болѣстѣта е слѣдствие отъ стяганнето или отъ распусканіето на жилите. Галиленовата, която ни увѣрява, че болѣстѣта е такава една сила, която посѣщава тѣлото и която му разбѣрква дѣятелностѣта. Парацельзъ е глѣдалъ на болѣстѣта като на една химическа размирица въ тѣлото. Други писатели сѣ увѣряле свѣгѣтъ, че причини-

те на болѣстите сѣ слѣдствие отъ поврежданнето на течнїте (humours). Изъ сичкото това ние видиме доволно ясно, че нѣкои отъ тие теории сѣ сѣвсѣмъ безмѣстни, а други, ако и по-добри въ нѣщо, не стоятъ на добро основание, защото сѣ исклучителни. Най-доброто опредѣление на болѣстѣта е слѣдующето. „Болѣстѣта е неестественно положение на тѣлото, въ слѣдствие отъ поврежданнето на едно или на повече отъ неговите орѣдїи, на едно или на повече отъ неговите точки, или отъ разбѣркваннето на едно или на повече отъ неговите физиологически дѣйствїи.“ Това опредѣление е изражение отъ ежедневиите наблюдения, които сѣ правило и праватъ оние учени мѣже, които са занимаватъ съ науката.

Опредѣлението на болѣстѣта има важно значение въ медицината, защото отъ него сѣ зависи основата на цѣлїятъ групъ на медицинските понятия и теории. Отъ мѣнотниите да са узнае природата на тая или на онаѣ болѣстъ сѣ са родиле различните доктрини, които сѣ привлѣчале различни привѣрзаници и които сѣ цѣрїле страдащото човѣчество не съ цѣлъ да му помогнатъ, а съ цѣлъ да допѣлнатъ процентите на измисленната теория. Въ медицината сѣ сѣществувале много доктрини, но тие доктрини отъ день на день сѣ смѣляватъ на число, благодарение на прогресѣтъ, когото човѣчеството е направило въ послѣдните времена въ природните науки. Но при сичкото промѣнение, което е зела медицината, помогната отъ тие науки, при сичките почти математически закони, на които е основана сѣка болѣстъ и началото на сичките болѣсти земени заедно, ние не можеме още да кажемъ, че е дошло вече онова време, въ което човѣчеството ще да са отърве отъ предразсѣдоците на лѣжовните теории, които сподѣлятъ множество лѣкаре и които по нещастіе са чуватъ да излизатъ отъ височината на нѣколко катедри даже и въ най-знаменитите университети.

Разумѣва са, че денѣтъ, въ който трѣба да изчезнатъ тие суевѣрїи, основани на въображеніето и потвѣрдени съ софизми теории, не е далечъ, но по нещастіе до тогасъ още много хора ще изгубатъ по нѣколко литри здрава кръвь въ берберниците; ще зематъ по нѣколко пѣти утравителенъ „шербетъ“ презъ пролѣтъта; ще си отвариатъ по нѣколко безцѣлни каотери (якии); най-послѣ, ще си турятъ по нѣколко пиявици, които трѣба да имъ пиятъ здравнето. А какво ще да произлѣзе отъ сичкото това? Новата медицина е доказала вече, че умалѣваннето на кръвьта хвѣрга глупавото човѣчество въ други болѣсти. Осѣвнъ това, кръвьта са не спечѣлѣва така лесно.

(Продѣлѣва са).

КРАТКИ ПОНЯТІЯ ЗА ЗЕМЛЕДѣЛИЕТО.

Нравственното и материалното благосѣстояние на човѣкътъ сѣ тѣсно свѣзани между себѣ си. Само ситнѣтъ човѣкъ мисли за своето духовно развитие и напредокъ. Ето защо развитието на земледѣлието е една отъ главните обязанности на прогресивното човѣчество. Разумниятъ земледѣлецъ са старае да извлѣче въ зема колкото са може повече храна за себѣ си и за добитакѣтъ си и да работи колкото са може по-малко. Разбира са, че ако той са е рѣшилъ вече да осѣществи своите желанїя, то е дѣлженъ да изучи онаѣ велика наука, която

са и нарича „агрономия“ или „наука за земледелието“. Ако оо тая наука и да не е развита и обработана колкото трѣбѣба, но изъ нея разумниятъ човѣкъ се още може да извлече немалка полза. Ние мислиме, че главното зло, което съществува даже и у най-образованните народи и което произвежда доволно чѣсто гладъ и нещастия, са заключаватъ въ това, че на тая наука и до тая минута не е дадено широко и опредѣлено мѣсто и че съ нея са занимаватъ твърде малцина. А здравиятъ разумъ ни съвѣтвѣтова да разгледаме и да изучаваме съ особено внимание онзи предметъ, съ когото мислиме да са занимаваме и изъ когото са надѣяме да извлечеме богата материална полза. Сѣки разуменъ земледѣлецъ, който знае какъ са хранатъ, съ какво са хранатъ и какъ растатъ растенията, трѣба по-напредъ отъ сѣко да изучи почвататъ (sol) и климатътъ, а послѣ вече да са завѣматъ за работа. Съ една дума, здравомислящиятъ и знающиятъ работникъ е длъженъ да са опознае съ почвата преди да са захване да сѣе; когато посѣе той е обязанъ да глѣда какъ растатъ растенията; когато изникне неговиятъ трудъ той е длъженъ да го лѣчи отъ многочисленните болѣсти и да го варди отъ насякомите; най-послѣ, той трѣба да предехрани плодовете отъ гнилоста, отъ плѣсента и пр. Изъ сѣкото това ние видете доволно ясно, че земледѣлческата наука трѣба да стои на първото мѣсто въ човѣческото образование. Единъ американецъ е казалъ въ „Народното Собрание“ така: „Намъ сѣ нужни не високоскоучени маже, не буквѣди, не безглави риторе и не празнословни мадреди, а честни граждани, умни и разсѣдителни работници, здрави мозаки и полезни бащи на семействата си“. „Ако искорѣниме бѣдността, леността и хахарамоѣдството, то ще да искорѣниме и престѣпенитата. Сѣко учение, което не облегчава трудътъ на човѣчеството, не може да са нарѣче наука“. Тие сѣвѣти трѣба да са дадатъ и на нашиятъ народъ. „Земледѣлческата наука“ трѣба да стои на първиятъ планъ. А защо, кажете ни, тая потрѣбна наука и до днесъ още са не преподава въ нашите училища? Ако учениците сѣ обязани да са знаятъ при коя рѣка Александъръ Македонски е разбилъ Дария, ако сѣ обязани да знаятъ Войниковите теорорни за словесността, ако сѣ обязани да знаятъ Беролиновата „логика“, Филаретовите аскетически премѣдрости и пр., то тие сѣ милонѣ нѣти по-обязани да знаятъ онзи предметъ, изъ когото ще да извлечатъ своето материално благосостояние или своятъ животъ. Нека ни са бѣде позволено да кажеме и това, че сѣка наука трѣбѣба да са изучава съ цѣль и съ сѣзнанне. Безполезното не трѣба никому.

I.

Ако човѣкътъ не може да живѣе безъ храна, безъ вода, безъ въздухъ и безъ сѣтлина, то не може и растението. Но еднакви ли сѣ тие храни? Извѣстно е вече, че са храната у различни народи, скорѣдъ климатътъ, не е еднаква, т. е. за сѣверните народи е потрѣбна една храна, а за южните друга. Същото можеме да кажеме и за растенията. Дайте на тие или на оное растение такава храна, за която природата не ги е сѣздала, то тие ще да завѣнатъ или ще да умратъ; а окръжете невѣруещето растение съ оние условия, които сѣ потрѣбни за неговиятъ животъ, то това растение ще да расте, ще да

цвѣти и ще да даде плодъ. „Ако ние да би дале на кравата мѣсо, а на кучето сѣно, то и едната и другото би трѣбало да изсѣхнатъ,“ говори Соковинъ. И така, за да узнаемъ съ какви сѣдства е възможно да са развѣдатъ у насъ полезни растения и да дадатъ изобиленъ плодъ, ние сме длѣжни по-напредъ отъ сѣко да знаеме съ какво и какъ са тие хранатъ. Но да захванеме отъ край. Природенъ предметъ ние наричаме сѣко едно същество, което не е направено отъ човѣческа рѣка или което не е измислено отъ човѣчески умъ. Тие предмети са раздѣляватъ на мѣртви и живи. Мѣртви предмети или мѣртви сѣздания сѣ камакътъ, пѣсакътъ, желѣзото, златото и пр., а живи — растенията, животните и човѣкътъ. Ако растението и да са не повдига отъ едно мѣсто на друго само, т. е. ако то и да не ходи като животните, но ние не можеме да заключаваме изъ това, че то не е живо, че нѣма своя душа и че нѣма нѣкои жизненни устѣщания. Науката одавна вече е доказала, че корѣните и листата на растението сѣ назначени именно за това, за да му принасятъ храна, първите изъ земята, а вторите изъ въздухътъ; а стеблото и клоновете сѣ предназначени да развѣватъ неговите плодове. Сѣки вече е видѣлъ съ очите си какъ сѣмето пуца, рѣстаки, какъ тревата пониква, какъ ливадите са раздѣляватъ, какъ дървото расте и пр. Сѣки знае така сѣщо, че дървото, което расте и дава плодъ, заключава въ сѣбѣ си такавъ единъ сокъ (seva), който ни накарва да кажеме, че това дърво е сураво. Подъ име сухо дърво ние подразумѣваме онова растение, което не сѣдържа въ сѣбѣ си никакви жизненни сили, т. е. което нѣма въ сѣбѣ си вода или сокъ. Положете нѣкое сухо дърво въ напалена нещъ. Когато слѣдъ нѣколко часа извадите това дърво, то ще да видете, че то никакъ не е измѣнило своятъ видъ. Земете и претѣгнете го. Дървото е изгубило вече една твърде значителна частъ отъ своята тѣжелина, и ние говориме, че то е изсѣхнало. А какво означава думата „изсѣхнало“? — Въ дързото е била вода, която отъ топлината са е обжрнала на пара и повдигнала са е въ въздухътъ. Когато водата излѣзе изъ дървото, то, колкото ние и да го сушиме, неговата тѣжелина си остана сѣщата. Турете това сухо дърво на нѣкои нажежена желѣзна дѣска и накрийте я съ стѣкленъ калпакъ. Слѣдъ малко време ние ще да забѣлѣжите, че калпакътъ ще да са покрие съ пара, а дървото ще да са преобрази на вѣгленъ. Да са попитаме сега: отъ дѣ са е земала тая пара? Отъ дѣ са е земалъ вѣгленътъ? Тая вода и тоя вѣгленъ, когато сѣ биле сѣединени заедно, не сѣ биле нито вода, нито вѣгленъ, а биле сѣ дърво. За да разединиме тие двѣ вѣщества, ние сме биле принудени да употребиме силенъ огънь, защото простата топлина е безсилна за такова едно разединение. Сокътъ или водата, която са намира въ растенията, не е нищо друго, освѣнъ растителна крѣвь, която преминува презъ жилите на растението и която му дава храна или животъ. Ако ние да би разрѣзале кората на брезата (Betula alba, кавакътъ), то изъ нея би изтѣкла твърде много подобна крѣвь, която бива доволно сладка на вкусъ. Тол сокъ растението понма изъ земята. Ако сѣбереме достаточное количество отъ тоя сокъ и да го изслѣдоваме химически, то ще да са увѣриме, че той е сѣставенъ повечето отъ чиста вода. Изъ което растение и

да би земаде тоя сокъ, то би откриде сжщото явление. Отъ гроздето, напимърь, ако и да изпъждатъ доволно гжсто вино, но по-голѣмата частъ и въ това вино сждържа въ себѣ си чиста вода. Но ние видиме, че въ тая чиста вода сж смѣсени и други вѣщества, които ѣ даватъ сладакъ, киселъ, горчивъ, меризливъ и разноцвѣтенъ видъ, слѣдователно сѣко едно растение има свои отличителни свойства и свои отдѣлни качества. Въ нѣкои плодове са намира достаточнo голѣмо количество сахаръ. Така, напимърь, крушата, гроздето, смоквите и др. сждържатъ въ себѣ си твърде голѣмо количество сахаръ; а лимонътъ, дивото грозде, глогътъ, кшлекътъ и др. даватъ различни кислоты. Сичкото това ние можеме да видиме и съ очите си. Когато попипате нѣкоя круша, то ви липнатъ ржцете. Но кой отъ васъ ще да повърва, че въ тие сжщи плодове са намираатъ и други примѣси, като напимърь, варъ или поташъ (potasche)? — За да са увѣриме въ това дѣло, ние сме длжни да предприѣмеме слѣдующиятъ опитъ. Да направиме желѣзна кутийка и да туриме въ нея нѣкоя круша или единъ кичуръ грозде. Тая кутийка трѣба да бѣде добре захлушена и чрезъ нейниятъ захлупакъ да са проведе мжничка трѣбница, изъ която ще да излази въздухътъ и водата. Послѣ това подъ кутийката наклаждатъ силенъ огнь. Най-напредъ плодътъ изгаря и отъ него са образува въгленъ, а отъ въгленътъ зола. Химниците зематъ тая зола и разлагатъ я. Въ золата на растенията тие намираатъ варъ, поташъ, гнила, кремикъ, понѣкогашъ и желѣзо, и сичко друго, щото е помѣшано съ земята. Кислотите са изслѣдватъ по слѣдующиятъ способъ. Зематъ една бучка варъ и пушатъ я въ кислотата. Така, напимърь, ако пуснете тоя варъ въ оцѣтъ, то той тутакси ще да заври; а сокътъ изъ растенията ври така сжщо, ако го смѣсите съ варъ. Достоверно е, че тие вѣщества са намираатъ въ растенията не твърде въ голѣма пропорция. Ако косите презрѣлъ овесъ или пресжхнала трева, то изподъ косата ви изхвърчатъ искри. Това явление произхожда отъ туй, че класовете сждържатъ въ себѣ си ситни кремници. Ако изгорите сламата въ гореканните кутийки, то въ золата ѣ ще да намѣрите доволно голѣмо количество кремници. Сѣки знае така сжщо, че въ сѣка зола са намира поташъ. Тамъ, дѣто не сжществуватъ гори, поташътъ са прави отъ слама и отъ други тревн. Но ние казахме вече, че въ растенията, а особенно въ плодове имѣ, са намира повече вода, нежели други вѣщества. Въ растенията, почти въ сичките, сжествува и такова едно вѣщество, което са нарича бѣловина. На това вѣщество е дадено такова название за туй, защото то има голѣмо сходство и по своите свойства и по своятъ сжставъ съ бѣлокътъ или съ бѣтакътъ на ейцето. Когато растението са изгаря въ кутийката, то бѣловината са испарява, слѣдователно химниците го намираатъ само въ сокътъ. Известно е така сжщо, че въ множество растения сжествува пробѣла (скробла, нишице, $C^6 H^{10} O^5$), а особенно въ дебѣлните части на растението, т. е. въ корѣните на бжрбойятъ, на гудите и въ жърната на различни бобни растения. Тая пробѣла, която са употреблява въ сегашното време отъ перачките, са прави отъ бжрбой или отъ пшеница. Помнѣте и това. Освѣнъ водата и гореканните вѣщества, въ растенията са намираатъ и голѣмо количество въглища. Ако турите въ желѣзните ку-

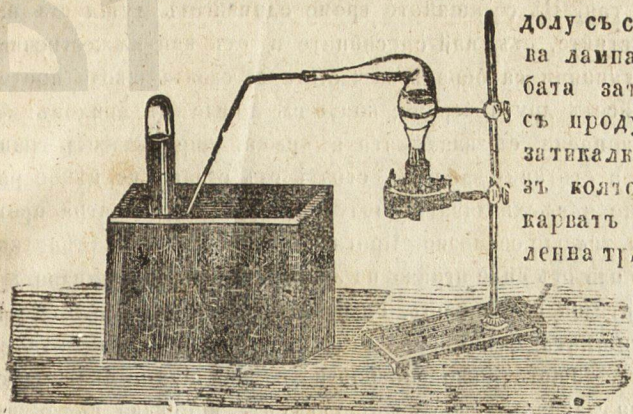
тийки бжрбой и да го изгорите, то пробѣлата ще да са преобрази на въгленъ, слѣдователно и въ пробѣлата са намираатъ много въглища. Изъ сичкото това, щото ви казахме до сега, ние ясно вече видите пзъ какъво сж сжставени растенията. А отъ дѣ зема растението сичките гореканни нѣща? — Разбира са, че изъ земята. Въ въздухътъ така сжщо са намира голѣмо количество азотъ *); а азотъ са намира и въ бѣловината, слѣдователно сичко, щото са намира въ растенията, сжествува насѣкаде. Ако желаете да си обясните сичките тие нѣща малко по-обширно, ние ви сжвѣтоваме да изучите химията **).

Да кажеме нѣколко думи и за сжставътъ на въздухътъ. Химията е доказала вече положително, че въздухътъ е сжставенъ отъ два газа, отъ кислородъ и азотъ, и че горѣнието на тѣлата въ въздухътъ не е нищо друго, освѣнъ процесъ отъ бжрзото сжединение на горящите тѣла съ кислородътъ. Да направиме слѣдующиятъ опитъ. Да земеме нѣкое стжкленце, което е напжлено съ кислородъ, и да спуваме въ него тлѣющи въгленъ. Ние ще да видиме, че тоя въгленъ ще да рухне тутакси, като свѣщъ, и ще да гори до тогава, дорде са не унищожи кислородътъ или дорде не изгори той самъ. Въ стжкленцето, намѣсто въгленъ и кислородъ, ще да са появи другъ единъ газъ, който са нарича въгленна кислота и който е сжставенъ отъ въгленъ и кислородъ. Ако незнающиятъ човѣкъ и да не е расположенъ да повърва това природно явление, т. е. ако той и да не вѣрва, че отъ въгленътъ и кислородътъ са ражда въгленна кислота или газовидно вѣщество, то химикътъ е въ сжстояние, като разложи въгленната кислота, да сжздаде изново въгленъ и кислородъ. Азотътъ е сжвѣснъ противоположенъ на кислородътъ. Ако въ кислородътъ гори даже и желѣзото, то въ азотътъ гасне сѣко едно тѣло. Ако спуваме въ нѣкое стжкленце, което е пжлно съ азотъ, нѣкое горяще тѣло, то това тѣло тутакси ще да угасне. Да видиме сега какъ могатъ да са добиятъ кислородъ и азотъ. Ако въ въздухътъ и да са намира много кислородъ, но него никога не добиватъ изъ въздухътъ, защото е невжможно да го отдѣлятъ сжвѣснъ отъ азотътъ. За да отдалечиме азотътъ и да получиме чистъ кислородъ, ние сме длжни по-напредъ да найдеме третѣо тѣло, което да са сжединява съ азотътъ, но такова тѣло не сжествува. Почти сичките тѣла са стрѣматъ да са сжединатъ не съ азотътъ, а съ кислородътъ. Ето защо химниците добиватъ кислородъ изъ други источники. За това предприятине са употреблява окисленъ живакъ или бертолетова соль. Когато жадаятъ да разединатъ бертолетовата соль и да получатъ кисло-

*) Глѣд. „Дѣгска Библиотека,“ No 2.

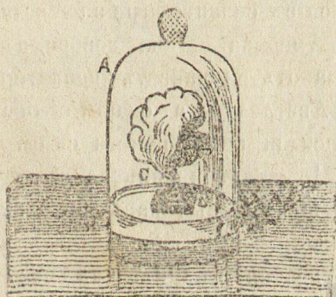
**) Едно отъ най-полезните химически изслѣдования за тие вопросы са намира въ книгата на Либиха „Die organische Chemie in ihrer Anw. auf Agrik. und Physiolog,“ 1840 г. Мулаеръ, Фелкеръ и множество други учени сж обработиле захванатото отъ Либиха. Французскиятъ химикъ Бусенго е привѣлъ тая наука въ правиленъ рѣдъ. (Глѣд. „Economie rurale“ etc., par Boussingault, 1843 г.) Но най-знамѣвити въ това отношение сж произвѣденията на Шлайдена, на Шахта, на Мюллера, на А. Дюкандоля и на Дюма. Ако въ послѣдните нѣколко години химията и физиологията и да сж направили голѣми чудеса, но природата е гигантски богата, слѣдователно науката во вѣки вѣковъ ще да намира въ нея изобилна храна и да открива нейните тайни.

родъ, то я турятъ въ стъклена колба и нагрѣватъ я от-

долу съ спиртова лампа. Колбата заткватъ съ продувчена затикалка, чрезъ която прекарватъ стъклена тръбица.

Единътъ край на тръбицата спущатъ въ коритце, което е напълнено съ живакъ. Кислородътъ събиратъ въ стъклена калпаче, което напълватъ съ живакъ и което захлупватъ надъ коритцето така, щото крайнятъ на тръбицата да дохожда право подъ устата на калпачето. Кислородътъ скоро изгонва живакътъ и напълва са на неговото мѣсто. Земете една паница, напълете въ нея вода, турете надъ водата сухо дърво или затикалка и на нея малко памукъ, намокренъ съ спиртъ; запалете спиртътъ и бързо захлуп-

нете затикалката съ стъклена калпаче така, щото крайновете му да са досѣгатъ до водата. Спиртътъ ще да гори до тогава,

дорде подъ калпакътъ не остане ни най-малко кислородъ. Кислородътъ ще да са съедини съ горящото тѣло и водата ще да са искачи нагоре. Онова празно пространство или онзи газъ, който ще да остане подъ калпакътъ, ще бѣде азотъ.

(Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪ АНГЛИЯ *).

(Изъ книгата на Тена: „Notes sur l'Angleterre. Paris 1872“).

Азъ посѣтихъ Harrow-on-the-Hill, видѣхъ така също и Итонъ. Гарро, Итонъ и Резби сѫ главните срѣдни учебни заведенія въ Англия, и сѫответствуватъ приблизително на нашите (на французските) по-главни лицей. Въ Итонъ са учатъ около 800 воспитаника, а въ другите два по 500, като захванатъ отъ тринайсѣтъ и до осемнайсѣто-годишниятъ си възраст. Но между тие школи и нашите лицей сѫще-

ствува громадно различие, а никакво друго сравнение не може по-добре да изскаже контрастътъ, който съществува между тие двѣ земи. Мене казаха, че азъ мога да приема Итонъ за образецъ.

Това заведение е подължно самостоятелно или частично и не получава субсидии (помощь) отъ господарството; то е било основано нѣкога си на такава сума, която е била оставена отъ единъ завѣщателъ, слѣдователно тя има свое собствено имане и постояненъ доходъ. По нѣкогашъ тоя доходъ бива тежиде голѣмъ. Въ Гарро той е незначителенъ (1100 фунта стерлинга). Но голѣмъ ли е или малакъ доходътъ, а съ него са распорѣжда цѣлъ единъ сѣмѣтъ отъ распорѣдителни, които са назначава въ избирание. Въ гореканзанната школа тѣхното число е десѣтъ. Сичките тие сѫ значителни голѣмци и богати землевладѣлци изъ окръгътъ. Тие иматъ власть да произвѣдатъ и най-голѣмите необходими промѣнениа и да избератъ head-master. Но съществениата частъ отъ тоя механизъмъ съставлява обществото на професорете или съдържателите на пансионете. Сѣки изъ тѣхъ чете по нѣкой предметъ (грѣцки, латински и французски езикъ, математика и др. т.) и освѣтъ това дава квартира и ѣдене на пансионерете (отъ десѣтъ до триесѣтъ у сѣкиго). Когато у професорътъ живѣятъ не повече отъ десѣтъ души, то тие обѣдватъ заедно съ него и съ неговото семейство на една трапеза; а по-нѣкогашъ, когато тѣхното число е голѣмо тие обѣдватъ отдѣлно на друга трапеза, подъ предсѣдателството на нѣколко дами (женѣ). Пансионерете обикновенно живѣятъ по двамина въ една стая; но по-възрастните иматъ отдѣлно помѣщение. И така, момчето, като влѣзе въ школата, намира въ нея като рѣчи отражение отъ родителската си къща, а особено за това, че въ Англия семействата сѫ многочисленни. То има своя квартира, обѣдва между жените и остава отдѣлна личностъ между множество други подобни нему личности. Съ една дума, то живѣе въ естественъ и нормаленъ кръгъ, и не подвѣргава са, като у насъ, на казармениятъ комунизъмъ.

Ето ви и друго различие. У насъ обикновенно лицейятъ не е нищо друго, освѣтъ голѣмъ каменъ ковчегъ, въ който влизатъ презъ такава една дупка, която е преградена съ рѣшетка (кафесъ) и съ стражаринъ; вътре са намиратъ нѣколко двора, — които приличатъ на покрити съ трева полянки, — тамъ самъ нѣколко дървета, но за това множество стѣни. Но защото тоя ковчегъ обикновенно са намира въ голѣмите градове, то младото момче, като излѣзе изза рѣшетката, намира и жмди нея, както и вътре. само камане и варъ. Въ Англия не е така. Тука школата са помѣщава въ малките градовци, изъ които цѣли стотини пѣтъове водатъ камъ селата. Въ Итонъ, около стариятъ централенъ дворъ, азъ видѣхъ насадени трендафилъ, зеленика (Lonicera) и бръшлянъ, които са извиватъ и покриватъ почти сичките стѣни на зидовете; по-нататакъ са простиратъ гъсти ливаде, надъ които громадни габарови и бразови дървета простира въ свои въкови клонѣ; наредъ съ тѣхъ блѣтатъ изумрудните повърхности на рѣките, по които плуватъ лебедѣ; на островете пасатъ цѣли стада; още по-нататакъ течението на рѣката са искривява и губи са въ хоризонтътъ между гъста зеленина. Въ Гарро ландшафтътъ е по-малко грациозенъ, но и тамъ нѣма недостатакъ отъ зеленина и отъ чистъ въздухъ; поляна отъ петъ или отъ шѣсть хектаре (ингелизска мѣра) принадежи на школата и учениците иматъ възможность да игра-

*) Ние помѣстваме тая статия само за това, за да опознаеме нашите читатели съ ингелизските школи и съ тѣхните добри и лошаи страни. Тенъ е посѣщавалъ нѣколко пѣти Англия и ималъ е време да са опознае съ нейните училища и образование, слѣдователно сѣки неговъ рѣкъ трѣба да са приѣме за положителна истина. Трѣба да кажеме и това, че ние са не сжгласяваме и съ авторитъ на статията въ много отношения, както са не сжгласяваме и съ ингелизските педагози. Школата е обязана да сжздаде не машини и не сѣбли подражатели, а честни, трудолюбиви и здравомислящи граждани. Но за това дѣло ние ще да поговориме на друго мѣсто.

ятъ по нея на крикетъ (да са боратъ). Мъничките воспитаници биватъ облѣчени въ черни забунчета, а голѣмите въ черни суртуци съ малка сламена капелка на главата. Тие излязяха предъ мене не само въ градътъ, но и извънъ градътъ, около плѣтищата и по брѣговете на езерата; тѣхните укаляни богусе свидѣтелствоваха твърде ясно, че тие постоянно са намиратъ и близо до голѣмите пѣтища, и по влажните поляни. Съ една дума, у насъ нашите отрочески години преминуватъ подъ рѣкавицата на нѣкаква си искусствена сѣнка, чрезъ която са отражава нравственната и физическата атмосфера на столицата; а тамъ тие преминуватъ подъ чистиятъ въздухъ, безъ никакво стѣснение, посрѣдъ полетата, около водата и помежду горите. А за тѣлото, за въображението, за умътъ и за характерътъ е твърде важно да са развиватъ въ онзи окръгъ, които е здравъ, безмѣтеженъ и сходенъ съ естественните трѣбования и стрѣмления. Въобщо, човѣческата природа са ползува тука съ общо уважение и неприкосновенност. При тая система на воспитанието, дѣцата приличатъ на дърветата въ инглизските паркове; а при нашата (французската) на подстрижените по линия алей въ Версалъ. Тука, напримѣръ, дѣцата сѣ така сѣщо свободни, както и студентите. Тие сѣ обязани само да присѣдствуватъ въ класовете и на репетитиите, да са авляватъ на обѣдите и да са вършатъ вечерята въ опредѣлениятъ часъ; а другата частъ отъ денътъ са намира въ тѣхното расположение и отъ тѣхъ зависи да я проведатъ по своята собствена воля. Единственната тѣхна обязанностъ извънъ часовете въ класътъ са заключава въ това, да приготвятъ зададенните уроци, но тие могатъ да ги приготвятъ дѣто щатъ и когато искатъ; тие работатъ у себѣ си или на друго нѣкое мѣсто. Азъ и сега още вида, какъ нѣкои отъ тѣхъ са занимаватъ въ библиотеката; а други са учатъ дѣто завърнатъ, като напримѣръ, на бухариата, която възсѣдатъ. Тие са повиняватъ на своето влѣчение и разхождатъ са дѣто и да пожелаятъ. Тѣхъ можете да срѣшнете на улицата, у кондитойрете и при надѣнчарете; тие са разхождатъ по селата, ловатъ риба, пѣрзаятъ са, кѣпатъ са и търсатъ птичи гнѣзда. Тие сѣ пълни стопане на своето време и на своите пари, пригласяватъ единъ другото на госте и купуватъ украшения за своите стаи. Ако тие биватъ длѣжни, то тѣхното малко имане са продава съ аукционъ (на мезатъ). И така, въ тѣхните рѣце са намира инициатива и отговорност. Любопитно е да види човѣкъ дванайсетого-лѣтни момченца, на които е дадено значение като на възрастни мъже.

Осемъ часа занятие на денътъ сѣставляватъ по тие мѣста maximum: повечето пѣти учениците са занимаватъ отъ шестъ до седемъ часа; а у насъ за тие занятия са опредѣляватъ цѣли единайсетъ часа, щото е твърде безразсѣдно. На юношеството е потрѣбно движение. Ако го принудиме да работи само съ мозжкътъ си и да живѣе като безжизненъ трупъ, то го накарваме да върви противъ природата. Въ Англия тѣлесните движения и упражнения, играта на топъ и на меше, бѣганието, а особено играта на крикетъ, напълва празната частъ отъ денътъ. Освѣнъ това, два или три пѣти презъ недѣлята класовете са свършватъ по дванайсетъ частъ, за да са даде и на игрите време и мѣсто. Но тука дѣйствува отчисти и самолюбие. Сѣка школа иска да тържествува надъ своите съперници и испроважда на сѣстѣжанията избрани и добре приготвени грѣбци и играче. Гарро е побѣдилъ Итонъ

въ преминалата година, и надѣе са да направи сѣщото и презъ тая. Въ сегашното време единайсетъ души отъ най-възрастните, отъ най-способните и отъ най-мѣжествените воспитаници са боратъ за честта на своята школа противъ единайсетъ други играче, които сѣ доше изъ Лондонъ. Два знамѣноносци, съ знамѣната въ рѣка, опредѣляватъ границите, а стотини младежи стоятъ отъ страна на нѣкое разстояние и възхваляватъ сполучните ударе. Тая игра произхожда твърде сериозно. Противниците сѣ пѣз знамѣнитиятъ клубъ или отъ оне играче на крикетъ, които са отличаватъ съ замѣчателна способностъ, съ сила и съ хладнокрѣвие. Младежите иматъ пѣлно право да са пристрастатъ камъ тие упражнения, защото даже и сериозните хора по тие мѣста ги зематъ за главна цѣль презъ животътъ си. И наистина, въ тая земя сѣществуватъ такива джентилмени, на които животътъ и стрѣмленията са не отличаватъ ни най-малко отъ старовременните грѣцки атлети (борци); тие не употрѣбляватъ нѣкои храни, вардатъ са отъ сѣко едно излишество въ ѣденето и въ пиенето, развиватъ своите мишници и принуждаватъ са да изпълняватъ цѣла система драсировки. Когато са приготвятъ достаточни, то тие отиватъ да държатъ сѣстѣзания за порядочни сумми или на крикетъ или на прегонка съ канците си въ сичките игри на Англия, даже и извънъ предѣлите ѣ, въ Америка. Мене говориха за една група, която са сѣстояла отъ единайсетъ крикетери, които отише за тая цѣль въ Австралия; а сичкото това ни напомнява атлетите изъ Марсилия, които нѣкога си сѣ ходиле на олимпийските игри. Не трѣба никакъ да са чудиме, ако отроцеството са вѣдоушевява съ такавъ ентузиазмъ камъ подобни, отъ сѣкиго уважаеми, игри. Главатарѣтъ на единайсетѣте играче на крикетъ и капетанинтъ на осемъ грѣбци сѣ поважни лица въ школата, нежели пѣрвиятъ ученикъ (хуманистъ) въ класътъ.

Ето ви сега пѣрвото появление на асоциацията, дѣто младежите са приучаватъ да повѣляватъ и да са повиняватъ, защото сѣка една партия, която играе на крикетъ, са подчинява на извѣстна дисциплина и избира свой предводителъ. Но тоя принципъ са прилага още и въ много по-широки размѣри: дѣцата и младежите сѣставляватъ цѣла организация, която прилича на малко самостоятелно господарство, което има свои началници и свои закони. За началници обикновено са избиратъ ученици изъ най-горниятъ класъ (sixth form); второстепенното началство сѣставляватъ петнайсетъ главни ученици (monitors); а въ сѣки отдѣлни пансионъ — най-възрастиятъ ученикъ. Тие надзираватъ да са изпълнява сичко правилно и законно, наблюдаватъ за изпълнението на постановленията и, въобщо, замѣняватъ мѣстото на нашите надзиратели; тие не позволяватъ на силните да унижаватъ слабите, влизатъ като посрѣдници въ неудоволствията, разгѣждатъ оние дѣла, чрезъ които дѣцата не могатъ да живѣятъ дружелюбно съ сѣбните или съ продавците, и наказватъ виновните. Съ една дума, тука воспитаниците са управляватъ отъ подобни на себѣ си воспитаници, и сѣки най-напредъ са подчинява на властѣта, а послѣ са ползува и самъ отъ нея. Въ продължението на послѣдната година, воспитаникътъ става защитникъ и привѣронецъ на законътъ, наблюдава за неговото изпълнение, изучава неговото значение, привязва са за него отъ сичкото си сѣрце, намѣсто да възстава противъ него, щото е свойственно така систематически на французскиятъ ученикъ. Но за това, щомъ излѣзе изъ

школа и стапи въ действителния живот, той не е вече разположен да счита законът за празнота и да са подсмива на властта; той разбира и що е свобода и що е подчинение; нему е лесно да разбере общественните условия, правата и обязанностите на гражданинът. Освѣнъ това общо приготвление, съществуват още и частно. По-главните ученици образуват така нарѣчени debating societies, дѣто тие обсъждатъ нравствени и политически въпроси. Главатарътъ на школата са счита само като почитенъ президентъ на това събрание. Послѣ ораторските рѣчи на младежите, присъстващите захващатъ да подаватъ гласовѣ си; а протоколътъ указва въ скръщенъ видъ аргументите и състѣзанията. Сичкото това представлява парламентъ въ уменителенъ видъ. Освѣнъ това, троица отъ по-възрастните издаватъ вѣстникъ, подъ име „Триумвиратъ.“ Цѣльта имъ е да пробудатъ въ своите другаре по-широки патриотически чувства и да ги заинтересиратъ съ общественните дѣла на земята си. Тие принадлежатъ въ числото на консервативната опозиция, разсѣждаватъ за съюзътъ съ Франция, за изборете и за избирателното право. Попадатъ са наистина общи мѣста и нѣкое високомѣрите или риторство, но здравиятъ смисълъ играе главната роля. Така, напримѣръ, по поводътъ на общото подаване на гласовѣ, когото би желалъ да разширатъ, но само въ извѣстна степенъ, тие правятъ призиване къмъ личния опитъ на младиятъ читателъ, който въ времето на распустѣтъ може да са убѣди по селата, че земледѣлците и проектируемиятъ класъ на третѣостепенните търговци сѣ доволно умни и образовани, за да могатъ правилно да подаватъ гласовѣ си. И така, аргументътъ става чисто практически, защото зема своето право изъ фактите, а не изъ ефектните теории. Азъ преди нѣколко минути прочетохъ единъ брой отъ тоя вѣстникъ. Безъ никакво съмнѣние нашите ученици изъ риторическия класъ сѣ останалѣ много далечъ отъ подобно развитие и нѣматъ такива обширни политически свѣдения. Да прибавиме при сичкото това още една черта. Сичките воспитанници, или почти сичките, сѣ твърде религиозни; непочтителната дума би ги осѣжбила чувствително; тие сериозно пѣятъ въ времето на богослужението. Отъ времето на Арнолда, цѣльта на воспитанието е да направи отъ дѣцата джентилмени и християне; по-големата частъ отъ тѣхъ посѣщава черковите, ходи да са причестява и безъ принуждение са моли вечеръ. Ето защо, когато влизатъ въ животътъ, тие ставатъ защитници, а не противници на сѣко духовно учрѣждение и на народната религия.

(Продължава са).

ЗА НАШИТЕ СЪДРУЖАВАНЯ, КОИТО НОСАТЪ НАЗВАНИЕ ЕСНАФЕ.

Човѣкътъ е създаденъ така, щото за него е необходимо да търси подобни на себѣ си същества, да живѣе заедно съ тѣхъ, да търси тѣхната помощъ и да имъ помага когато стане нужда. Историята не знае таква хора, които би живѣле сами и които би са стараде да излѣзатъ изъ сферата на човѣческия животъ. Подобно стрѣмление са появява само у сумашедшите и у оние аскетици, които болуватъ отъ религиозенъ фанатизмъ. Разбира са, че даже и у тие болни личности понѣкогашъ са

появява желание да са съединатъ съ своите оставени братия и да раздѣлятъ съ тѣхъ своите радости и печали. Нека ни бѣде позволено да кажемѣ и това, че сѣки човѣкъ има извѣстна сума егоизмъ, който го накарва да са отличи отъ другите същества, да стои по-високо отъ своите ближни и да са похвали предъ другите баремъ съ що-годе. Даже и аскетикътъ е побѣгналъ въ пустинята не да бѣде полезенъ на своето общество, въ което е расалъ и израсалъ, а да спаси своята собствена душа, слѣдователно и въ неговиятъ животъ играе извѣстна роля егоизмъ. Но биватъ минути, такива минути, въ които природата побѣждава човѣческата воля и аскетикътъ би желалъ да са върне между своите ближни, да са радва съ тѣхните радости и да облекчи тѣхните печали. Съ една дума, даже и уродливите или изключителните същества са стрѣматъ къмъ дружественния животъ и стараятъ са да намѣратъ свои единомишленници или свои другаре. Но ние казахме, че даже и самата природа изисква подобно сближение. Човѣкътъ са ражда така, щото нему сѣ необходими други същества, които би го хранили и вардили до десетѣ-аѣтния възраст. Ако дѣтето да би било оставено отъ родителите си въ гората още мѣничко, то би го излѣе различни звѣровѣ; а ако десетѣ-аѣтното момче да би са отдалечило отъ другиятъ свѣтъ въ пустинята, то неговото развитие би останало въ своето младенческо състояние. „Човѣкътъ е създаденъ за дружественъ животъ,“ говори Аристотель. Това заключение са основава на природните закони. На дѣтето е нужна родителска помощъ, на жената е необходимо мъжско покровителство, на младостта е потрѣбна опитната старостъ, а сѣкому изъ насъ е нужно братско участие и въ доброто и въ злото, и въ щастieto и въ нещастieto. Освѣнъ това, човѣческиятъ напредокъ са развива само тогава, когато хората дѣлатъ между себѣ си своите знания и когато употребяватъ общи сили за общото добро. Най-напредъ са съставляватъ семейства, послѣ села, градове, народности, народи и господарства, а най-вслѣ хора, двоеноги същества. . . . Множество философи говорятъ, че човѣкътъ е създаденъ отъ самото провидение да прислѣдова другите хора, че сѣка една нация е принудена да са бори съ друга нация за своето парче хлѣбъ и че болшинството почти сѣкога ще да бѣде робъ на меньшинството. Хобсътъ е казалъ даже, че човѣкътъ е вълкъ на човѣците (homo homini lupus). Това е страшна несправедливостъ. Ако историята и да е пълна съ крѣжави сцени, съ угнѣтения и съ прислѣдования по различни причини, то тие ужаси сѣ происходили не отъ това, защото човѣкътъ е роденъ да угнѣтава и да тирани своите ближни, а за това, защото човѣческото развитие не е още достигнало до онай висока граница, при която нито религиозниятъ фанатизмъ, нито ситното и смѣшното самолюбие, нито неразбраните интереси нѣма вече да иматъ такова голѣмо значение и такава разрушаваща сила. Когато образованието пусти дълбоки корѣни между сичкото човѣчество, когато истинното знание просвѣти неговиятъ разумъ, когато чистата наука изглади неговите мозѣчни фантазии и когато свѣщенното просвѣщение убие неговиятъ смѣшенъ егоизмъ, то човѣкътъ ще да стане приятелъ на ближния си, безъ да глѣда на неговите отличителни чърти, т. е. безъ да глѣда на неговите убѣждения и особености. Ос-

вѣнѣ това, науката ще да оближи хорските понятия и едномислието, баремъ въ по-главните социални и религиозни въпроси, ще да дойде до една по-опредѣлена граница. Подобно явление ние видиме вече въ Америка и въ нѣкои европейски господарства. Ако човѣкътъ и да има свой умъ, своя воля, своя совѣсть, свои мисли, свои осѣщания и свои желанія и потребности, но въ това сѣщо време той е обязанъ да уважава мнѣнията, убѣжденията, волята и стрѣмленията на ближниятъ си, защото отъ него зависи и неговото собствено щастие. Да поговориме сега за сдружаванията, за търговията и за народното богатство или щастие малко по-пространно.

I.

Търговията са занимава съ купуване и продаване различни стоки, чрезъ пари или чрезъ промѣна, съ цѣлъ да обогати оногова, който я върши. Отъ нея произхожда голѣма полза и за частни лица и за държавата; чрезъ нея са улеснява съобщението на парите, повдига са промишлеността, помага са на земледѣлието и умножаватъ са срѣдствата за сѣко едно наслаждение. Непосрѣдствено тя възвдига народното богатство, а посредствено дава пропитание на гемиджиите, на кираджииите и на самсарете. По най-повече тя храни работниците, които изработватъ стоките. Най-послѣ, търговията става двигателъ на искусствата и на науките, като оближава народите и като подбужда въ човѣкътъ дарба за изобрѣтение съ надѣжда да спечѣли. Но въ това сѣщо време не трѣба да са мисли, че търговията трѣба да бѣде самата и най-високата цѣлъ на една държава, защото, когато са знае, че користолюбие на частното лице е нейниятъ единственъ двигателъ, то това користолюбие би станало най-главно начало въ такава държава. Търговията са дѣли: а) на голѣма търговия (en gros), и б) на малка (detail). Голѣмата търговия купува и продава само по цѣла кантаре, балоти, парчета и пр. Голѣмиятъ търговецъ може да има намѣрение или да улесни съобщението вътре въ страната и да снабди една областъ съ онова, което са намира изобилно въ другата (вътрѣшна търговия), или да промѣни вътрѣшните произвѣдения за външани (чужда търговия).

Голѣмата чужда търговия е най-важната отъ сичките и произвожда всемирната търговия. Ако въ търговията съ чуждите страни изнасянието на произвѣденията бива по-голѣмо отъ колкото вънасянието, то това са нарича активна (дѣйствителна) търговия; ако ли става противното, то такава търговия бива пасивна (страждуща) за страната. Да са измѣни тая послѣдната на активна търговия е единъ отъ най-значителните, но и отъ най-малките предмѣти за народната економия. Вътрѣшната търговия има тези преимущества, че обжрща скоро парата, употребена въ стоките, възвръща скоро и сигурно капиталътъ, улеснява ползата на областите, които търгуватъ по между си и умножава съобщението. Освѣнѣ това, тя е по-сигурна и занимава повече хора. Малката търговия са занимава съ продажбата на стоките по аршинъ, ока, шникъ и пр. Малките търговци сѣ по-много на брой отъ голѣмите, но и тѣхната печѣлба, — при сичко че зематъ повече проценти за една стока, — бива по-малка, защото тѣхниятъ кръгъ на дѣйствиията бива по-малакъ отъ

колкото кръгътъ на голѣмите търговци. Сѣка търговия може да са води или отъ едно лице или отъ двама и повече (търговско дружество). Онаа търговия, която са води отъ единъ търговецъ (коммиссионертъ) за друго съ една извѣстна награда (провизионъ) са нарича коммиссионъ. На тая търговия принадлежи и експеди-торството. Експедигертъ, за извѣстна награда, испраща зарѣчена стока на третио лице. Една търговия може да бѣде за търговецътъ главно занимание, но така сѣщо може да бѣде и второстепенно, като са занимава съ нея покрай другите работи. По начинътъ на пренасянието на стоките, търговията бива: а) сухопътна, която са служи съ кола, съ желѣзници и съ вапори по рѣките и каналете, и б) морска, която са прави по моретата. Морската търговия става или само покрай брѣгътъ, или отъ пристанище на пристанище (cabotage), или най-послѣ въ отдалечени страни и части на свѣтътъ. (Продължава са).

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

Сбиле ми сѣ са, побиле,
Три рѣки, три драги сестри,
Арда, и още Марица,
И Тунджа сестра най-малка.
Малко са много побиле, —
Тѣжко ми три дни, три ноци...
Ни една назадъ не стѣпи,
Ни една поклонъ не прави.
Марица тихо думаше:
„Сестрици, сестри по-малки,
Хайдеге да са позапремъ
И малко сѣнецъ да поснимъ;
Който сестра подрани,
Ти и другите да вика,
Трите наедно да тржнемъ,
Да видимъ тогазъ, да видимъ,
Коя ще да ни замине“.
Малко са много задрѣле,
Задрѣле и починале
И сѣнецъ ми сѣ поспале...
А Тунджа сестра най-малка,
Тя си е рано ранила,
Двашъ ми по-рано отъ пѣталъ,
И трашъ по-рано отъ зора,
Ранила тяхъ не викала,
А сама ми е тржнала,
На тяхъ са не обаднала.
Като са Арда сабуди,
Арда Марици думаше:
„Марице, мила сестрице,
Я стани, сестро, я стани,
Че Тунджа сестра най-малка
Рано ми си е ранила,
Ранила, не ми викала,
Тржнала и си отишла, —
Сестрина обичъ потѣка,
Майчино млѣко погази“.
Марица Арди думаше:
„Ардо ле, сестра, най-малка,
Да даде господъ на Тунджа
Да върви и да клоцоти,
Горите да си сѣбаря,
Горите и планините
И стогодишни дървета,
Селата да си облива,
Селаче да си распазва —
И най-подирѣ да върви.“

Не плачи, сестро, не жали,
Тунджа ще пѣтъ изчисти,
А ние ще си починаемъ,
На ще сѣдѣ нея да трѣгнемъ
И пакъ ще да я пристигнемъ,
Пристигнемъ още заминаемъ.
Господъ билъ близо та слушалъ
И сестрите си послушалъ;
Отъ тогазъ даде на Тунджа,
Да върви и да клоботи
На сестри пѣтъ да чисти;
А тие подиръ да тѣргватъ —
Да тѣргватъ, да я пристигватъ,
Пристигватъ, още заминаватъ.

Тунджа извира изъ Стара-планина близо надъ Калосферъ и съединява се съ Марица при Едирне; Арда изстича изъ Доспатските планини и влива се въ съединените рѣки малко по-доле отъ гореказанния градъ; а Марица добива своето начало на онова мѣсто, дѣто Доспатските планини са съединяватъ съ Стара-планина, недалече отъ Ихтиманските класури, преминува презъ Тагаръ-Пазарджикъ, презъ Пловдивъ и презъ Едирне и влива се въ Евфратския заливъ. Народната поезия е възсътворила великолѣпно характерътъ на тие три величествени и хубави рѣки. Презъ лѣтото Тунджа е твърде малка и тече полета, но въ това сѣщо време тя е опасна отъ своите бързи, бистри и дълбоки сестри, защото дѣното ѝ е тинистото и защото нейната дълбочина на различни мѣста бива различна. Когато продължително време захванатъ да са стопяватъ планинските снѣгове и когато паднатъ проливни дждове, то рѣката оживява, повдига се високо, завлича стадата отъ полетата, троши мостове, върти гори и дървета, събаря брѣговете си и, като са разлѣе на голѣмо пространство, прави голѣма повреда на нивата и на ливадите. Гореприведенната народна пѣсенъ за борбата на рѣките си повтаря почти буквально и въ руските епически предания, които сѣ записани отъ Дала, ако той писателъ и да не явява въ своята книга изъ устата на народътъ ли е записалъ тие предания или ги е превелъ. Руското предание говори слѣдующето: „Волга и нейната сестра Вазуза, които встичатъ като мѣнички рѣчици една въ Тверската, а друга въ сѣмѣдята съ нея Смоленска губерния, са препирале, коя отъ тѣхъ е по-голѣма, по-силна и по-стара. Като не могли да убѣдятъ една друга, защото на това мѣсто и дѣте биле еднакви, то са рѣшили да тичатъ на доле и да са преварятъ. „Да лѣгнемъ и да заспиме, а която отъ насъ стане по-рано и да достигне по-скоро до Хвалинското море, нейна ще да бѣде и честта,“ казалъ тие и лѣгнали. Презъ нощта Вазуза почти не затваряла очите си, скокнала още по срѣдъ нощъ, избрала по-правъ пѣтъ и бързо потекла. Волга са събудила когато зазорило, омила са, обѣкла са, помолла са богу и трѣгнала нито бързо, нито тихо, съ срѣдния бързина; но когато узнала, че Вазуза я е измамла тя са спуснала, стигнала я въ Зубцовъ и пресѣкла ѝ на това мѣсто пѣтътъ. Тогава Волга съ голѣма лютипа нападнала на своята сестра за нейното лукавство и предателство. Вазуза са уплашила, стападна мирна и нарѣкла са по-малка сестра на Волга; но защото Волга ѝ пресѣкла пѣтътъ и на самохвална Вазуза било невъзможно вече да припеа изъ планините и изъ снѣгете, защото познала

своята слабостъ, то са покорила и помолла по-старата си сестра да я земе въ себѣ си, да заборава станалото и да идатъ заедно до морето. Волга я земада и отъ тогава тие двѣ рѣки живѣятъ и текатъ мирно. Но Вазуза и послѣ сичкото това, по своиятъ стари навикъ, са пробужда презъ продългата по-рано отъ Волга, припеа камъ нея, буди я и тие заедно върватъ камъ дълбокото синьо море. Трѣба да забѣлѣжиме и това, че Вазуза, по стрѣмността на своето корито и по многочисленните източници, и наистина сѣкога са пробужда по-рано отъ Волга.“ (Картини изъ руск. Била.“ т. I, стр. 168. Изд. отъ 1861 г.) Русите ли сѣ заимствувале това предание отъ бѣлгарете, или бѣлгарете отъ русите или, най-послѣ, то са е появило у тие двѣ славянски народности независимо, т. е. безъ никакви заимствования, ние оставиме да рѣши археологията, но въ това сѣщо време ние не можеме да не кажемъ, че гореказанното предание е старо и че то са е появило още въ онова време, когато славянските народи сѣ били идолопоклонници и когато сѣ боготворили природата.

КНИЖЕВНОСТЪ.

„Периодическо Списание“ на бѣлгарското „Книжевно Дружество“. Година I, книжка деветъ и десетъ. Браила 1974, in 8-^o, стр. 208 + 53. У насъ, както и у сичките други европейски и неевропейски народи и народности, съществуватъ два сорта учени мъже: едни отъ тѣхъ ходатъ съ мотиката въ ръка, раскопаватъ старите гробове, плачатъ надъ своето прошедше и хвалатъ са съ своите старовременни дрипѣле, които носатъ название „исторически паметници“, а други са расхождатъ съ раззинати уста, очѣкватъ мессия и стараятъ са да извѣдкатъ даже и изъ есоповите изрѣчения или изъ Бертолдовите мъдрости прасе за колѣда и агне за гергѣовденъ; едни тѣрсатъ сѣнката на Фенелона, славата на Демостена, душата на Шатобриана, шапката на Ахилеса, оцето на Леда и безсмъртните трудове на Фадея Булгарина, а други са стараятъ да хванатъ своята собствени сѣнка, т. е. да бѣдатъ самостоятелни и самопроизводящи; едни желаятъ да расхвалатъ своето прошедше, да изнесатъ на видѣло народната поезия, да дадатъ на Кралевича Марка историческо значение и да откриятъ въ старо-славянските псалтире дълбока философия, а други не припознаватъ литературния патриотизмъ и расказватъ на своите приятели, че бѣлгарете сѣ останале въ умствено отношение по-назадъ и отъ катунете, слѣдователно развитието на бѣлгарската литература е напразенъ и безполезенъ трудъ. Съ една дума, едни неприпознаватъ истинната критика и здравиятъ разумъ за това, защото имъ са иска да направатъ изъ нищо нѣщо и да докажатъ на своите сѣмѣди, че и на тѣхното купиче сѣ пѣле нѣкога си пѣгли, ако гласовете на тие пѣтли и да сѣ приличале на кокоши химни, а други са стараятъ да докажатъ, че разумната критика принася полжителна вреда, защото образованните хора подражаватъ на чужестранната литература, която е припозната отъ сичка Европа. Така, наприимѣръ, ако имъ кажете, че въ тѣхното сѣмѣние не съществува нищо друго, освѣтъ празни риторически фрази, то тие ви отговарятъ, че по-голѣмата частъ отъ това сѣмѣние е преводно или откраднато изъ

безсмъртните творения на Шатобриана, който е припознат за велики мислител от сичкото разумно човѣчество; а ако кажете на първите, че въ тѣхните исторически произведения са намира повече риторика, нежели достовѣрни исторически или критически разсѣждения, то тие ви отговарятъ, че ако русите (Елагинъ, Ламански, Богдановичъ и пр.), сѣрбете (Милошъ Милоевичъ, Драгашевичъ и пр.) и ромъните (Хаждѣу) иматъ патриотически истории, то трѣба да ги имаме и ние. А какво говори здравиятъ разумъ? — Здравиятъ разумъ трѣба да мълчи. Ако ние са харесваме сами и ако вървим по дирята на европейските поети, литератори, историци и ритори, т. е. ако ние не искаме отъ здравиятъ разумъ и отъ разумната критика съвѣти, то и тие трѣба да глѣдатъ своята работа и да са не мѣшатъ въ чуждите дѣла. Кажете ни сега, въ коя категория принадлежатъ основателните и дѣловодителните членове на българското «Книжевно Дружество»? Съ каква цѣль е основано това «Дружество»? Да отговори човѣкъ на тие два въпроса не е твърде мъчно. Изпърво, ние трѣба да кажемъ, че гореказаните лица принадлежатъ и на двѣте категории. (Това са види изъ направлението на тѣхните трудове.) Колкото за цѣльта на «Дружеството», ние я обясняваме така. Ако русите, чехите, сѣрбете, хорватете, нѣмците, власите и др. иматъ учени дружества, то защо да ги нѣмаме и ние? Ако Осипъ Максимовичъ Бодянский събира народни пѣсни, ако Катковъ печата въспоминанията на Вигелія, ако другите народи иматъ поети, ако публиката не иска отъ насъ нищо, ако, ако..., то защо и ние да не събираме и да не печатаме своите развалини, прекроени и изопачени (исключаватъ са народните пѣсни въ послѣдните двѣ книжки на «Периодическото Списание») пѣсни; защо да не напечатаме дълбоките размисления на отца Неофита Бозвели (ако нѣмаме древности, то и «Мати Болгария» ще да погѣделичка нашето патриотическо настроение, — въ безрибието и ракътъ е риба); защо да не помѣстиме «многоученните разсѣждения на г-на Каролева; защо да не украсиме сборникътъ си съ прекрасното стихотворение на г-на И. Данева и пр. и пр.? Ние сме длѣжни по-напредъ отъ сичко да работиме що-годе и да изнесемъ предъ свѣтътъ своите таланти, а послѣ вече да разсѣждаваме за тѣхното достоинство. А-а-а! това заключение е твърде остроумно. Ние сме имале доста случаи да са увѣриме, че само въ българските глави могатъ да са появятъ подобни мисли и разсѣждения. Предъ назе са намира деветата и десетата книшка отъ нашето «Периодическо Списание», и ние сѣдмиме и мислимъ надъ нея. Кагато получихме тие двѣ книжки, то помислихме така: «Българското «Книжевно Дружество» е работило доволно продължително време надъ тие двѣ книжки, слѣдователно тие ще да бѣдатъ съставени много по-опитно и ще да иматъ множество вътрѣшни достоинства». Ние са не излѣгахме въ своите очѣквания. Тие двѣ книжки, освѣнъ наивните и сантименталните охания и ахания на отца Неофита Бозвели и стихотворението на г-на И. Данева, е съставена доволно добре, ако въ нея и да са срѣщатъ множество недостатъци. Така, напримѣръ, на критиката е дадено твърде много мѣсто, а статията на г-на Дринова за «Азбукето» е кратка и неудовлетворителна. Кагато единъ човѣкъ са рѣшава да критикува тая или оная метода, то той е длѣженъ да докаже противното и да го подкрѣпи съ неопровержими истини. «Сложната буква щ трѣба да са исхвърли и да са замѣни съ

шт.» говори г. Дриновъ. А защо и за какво? Ние мислиме, че ако са исхвърли сложната буква щ, то трѣба да са исхвърлятъ и другите сложни букви, като, напримѣръ, я и ю, и да са замѣнатъ съ и а, и и у. «Въ Срѣдата на думите ние сѣ потрѣбни и ж-тъ и ѣ-тъ.» говори г. Дриновъ. А защо и за какво? Но да оставиме г-на Дринова за други пътъ и да са обѣрнемъ камъ нашия поетъ г-на Данева. Както щете, а любовните оди на г-на Данева не заслужаватъ ни една дула тютюнъ. Кажете ни, молиме ви са, харесватъ ли ви са слѣдующите нѣколко стиха?

Мари моме, малка моме,
Мари моме русокоса!
Тѣзи твойтъ сини очи,
Бѣло лице отъ какво сѣ?
Щомъ ги видяхъ, измѣнихъ се, —
Ахъ измѣна прѣ-годѣма!
Денемъ като лудъ все ходя,
Нощемъ сънъ за мене нѣма!
Ахъ, незнамъ какво да права:
Да ли люто да проклевамъ
Онзи часъ, Тебъ въ който срѣстнахъ,
Или да го благославямъ?
Но щомъ си за Тебе спомня,
Все ми иде хемъ да плача,
Хемъ отъ радости безкрайни
Пакъ сѣрцето ми подскача!
Азъ когато Ти ми кажешъ,
Че ште бѣдешъ вѣчно моя,
Никога вече нѣма плача,
Но все хмни ште Ти вѣя!...

Кажете ни сега, какво би отговорила една умна и разумна мома на тоя пресипналъ синигеръ? Ние мислиме, че тя би му испроводила слѣдующата пѣсенъ, която, — ако и да не е поетична (по правилата на г-на Войникова), — има баремъ какавъ-годе смисалъ. Слушайте.

Абре момче тѣпоумно,
Абре момче вѣрголаво!
Въ твойта глава чекърчето, —
Чини ми са не е здраво.
Щомъ прочетохъ твойта пѣсенъ,
Азъ пожелахъ да узнай
Чавка ли си, гарга ли си,
Или птица кукумая?
Ахъ, не зная що да права:
Да ли крѣхко да са смѣя
Надъ твойта страшна глупостъ
Или да та пожаля?
Но щомъ тебе азъ погѣдимъ,
То не мога да мирѣя;
Мойто младо сѣрце скокве
И азъ трѣба да са смѣя.
Ахъ, смѣшна си, моя гарго,
Смѣши ми сѣ твойте хмни, —
Като шуга съ кованъ герданъ,
Като баба съ вити гривви!

Тука сме длѣжни да кажемъ и това, че повѣстѣта на Гоголя «Тарасъ Булба» е преведена твърде лошаво.

«Градинка». Книжка 3. Градинаръ Илия Р. Блъсковъ. Издава редакцията на „Училище“ Виена, 1875(?), in 8-^o, стр. 16. Съ своето периодическо издание «Градинка» г. И. Блъсковъ желае да достигне двойна цѣль: първо, нему са иска да просвѣти българския народъ и да развие неговите умствени способности; второ, нему е желателно да събере произведенията, разсѣжденията и изрѣченията на българските гении на едно мѣсто и да

ти съхрани за бъдещето поколение. Изъ сичко са види, че г. Блжсковъ е познатъ съ руската пословица, която говори: „Что написано перомъ, того не вычеркнешъ ни топоромъ“. Но както и да е, а ние имаме особено желание да попитаме г-на И. Блжска, защо негова милость е препечаталъ изъ в. „Право“, словото на И. Коллара? — „Защото е хубаво“, ще да ни отговори г. Блжсковъ. Имате право, г. Илия! Нашата книжечность е до толкова богата, щото за насъ не остана нищо друго, освѣнъ да препечатваме и да повторяваме казанното и напечатанното. Разбира се, че да препечатаме е много по-легко, нежели да напишемъ сами. Освѣнъ това, ние би желали да знаеме, защо г. И. Блжсковъ е напечаталъ писмото на своятъ приятелъ Н. П., въ което ние не виждаме нищо друго, освѣнъ желание да похвалимъ сами себѣ си. На писателите са не прощаватъ подобни нѣща. Други въпросъ. Защо г. Блжсковъ е напечаталъ между „Разните“ извънъшното изъ „Периодическото Списание.“? Ние мислиме, че една отъ най-големите слабости на нашите писатели са заключава въ това, че тие работатъ безъ цѣль и безъ съзнание. Но въ третата книжка на „Градинка“ са намиратъ и нѣколко полезни нѣща. Така, напимѣрь, народната пѣсенъ е записана добре; а описанието на така нарѣченните „Гребенци“, заслужва особено внимание. Частъта изъ повѣстѣта „Илиянъ баща“ така сжщо ни са харесва, ако авторътъ и да не е още свършилъ мисалта си. Но както и да е, а ние желаемъ г-ну И. Блжскову добри успѣхи. Подобни статии, каквато е статията „Гребенци“, ще да принесатъ на нашата история, етнография и литература много по-голяма полза, нежели словата на г-на Коллара.

Prolozi k historiji knizevnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Na svijet izdao V. Jagić. Загребъ 1868 г. Ние говоримъ за тая книга безъ време само за това, защото и видѣхме преведена и напечатана на руски езикъ. Тоя ученъ трудъ е полезенъ и за бжлгарете. Изъ сичко са види, че г. Ягичъ са е занималъ дълго време съ старовременната славянска литература и изучалъ е старовременните народни сказания и апокрифи. Въ първиятъ томъ учениятъ специалистъ е разгледалъ памѣтниците отъ XIV вѣкъ доволно пространно. Той обръща особено внимание на най-ранниятъ периодъ, т. е. на началото на гореказанната писменность и изслѣдова съ особена осторожность трудове на славянските апостоли св. Кирила и Методия и произведенията на старобжлгарската литература. Послѣ това г. Ягичъ разгледва любопитния, но до сега неразяснениятъ и разнообразенъ тжакуваемиятъ, въпросъ за богомилите и за създаденната отъ тѣхъ литература. За сжрбската литература, която слѣдова тутака послѣ бжлгарската, г. Ягичъ говори твърде малко, защото, по неговото мнѣние, тая литература има манастирски характеръ, т. е. защото тя са е развила въ манастирите. Да кажемъ накратко, книгата на г-на Ягича е необходима за оние бжлгарски учени, които са занимаватъ съ бжлгарската история и съ историята на бжлгарската писменность.

ПОДЪЗНИ КНИГИ.

*** Брошурата на г-на Илюайска „За славянското происхождение на бжлгарете“ е излѣзла вече изподъ печатъ. Цѣната ѣ е 1 франкъ и 20 сантима (5 гроша).

*** Първата книжка отъ „Дѣтската Библиотека“, е препечатана трети пътъ. А нашите учени и книгопродавци се още говорятъ, че бжлгарскиятъ народъ не обича да чете!

*** Горбуновъ, Н. „Какъ и чѣмъ пахатъ, бороноватъ и укапватъ“. Съ фигури. Издание четвърто. Спб. 1872, in-8°, 23 стр. Цѣната ѣ е 10 копѣйки.

*** Горбуновъ, Н. „Какъ узнать почву и какія бивають почви“. Издание четвърто. Спб. 1872, in-8°, 24 стр. Цѣна ѣ е 10 копѣйки. Гореприведенните двѣ книжки сж твърде полезни за земеделците. Не би било лошаво да са преведатъ и на бжлгарски езикъ.

*** Harris W. and H. M. Noad., „Magnetism.“ Лондонъ 1872 г. Издание Lochwood а и С-іе. Популярно изложение учебникъ, който сждържа въ себѣ си разуменъ трактатъ за магнетизмътъ. Тоя учебникъ е допжденъ и съ множество важни примѣчания. Въ числото на послѣдните принадлежатъ най-новите изслѣдования за земния магнетизмъ, които сж доволно интересни. По-нататкъ слѣдоватъ прибавления за усжжршенствованието на компасътъ и на телеграфътъ, и най-послѣ множество теории за земния магнетизмъ. Въобще тая книга е твърде полезна за висшите школи. („Nature“, 1872 N.º 123, стр. 303).

*** Въ „Гласъ Црногорца“ пиматъ изъ Виена слѣдующето: Каницовото дѣло „Бжлгарското Крайдунавие и Балканътъ“ ще да излѣзе изподъ печатъ слѣдъ кратко време. Тоя ученъ трудъ са сжстои отъ три отдѣла. Първиятъ отдѣлъ ще да излѣзе на бѣль свѣтъ презъ Мартъ. Въ Вториятъ и третиятъ отдѣлъ ще бжде помѣстена голяма карта, въ която е изслѣдована Бжлгария и надъ която г. Каницъ е работилъ доволно дълго време. Знающите хора говорятъ, че тая карта е по-добра отъ сичките други, които сж излѣзле до сега“.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Д-ръ Райстонъ Питоттъ е изнаимѣрилъ такавъ апаратъ, който е нарѣченъ „аплинатически изслѣдователъ“ (aplanatie searcher) и който, като са сжедини съ микроскопътъ, увеличава почти до невѣроятна степенъ неговата сила и способность да приближава предметите и да имъ дава ясность. Оние предмѣти, които са явяватъ подъ най-добрите микроскопи като дамги, съ помощта на гореказаниятъ апаратъ ставатъ сжвършено видими точки. И така, микроскопията са усжжршенствува сѣ повече и повече и човѣкътъ ще да прѣстѣпи още нѣколко крачки напредъ, за да отвори на природните науки по-широкъ пътъ.

* Въ една отъ своите лекции, които професоръ Се (Sée) е прочелъ въ болницата Шарите, са говори за употреблението на пушекътъ и за неговите послѣдствия. По мнѣнието на г-на Се, повредите, които произхождатъ отъ употреблението на пушекътъ, а особено отъ утровителниятъ никотинъ*), сж различни, както сж различни и пушеците, които са употребляватъ отъ човѣчеството. Така, напимѣрь, нѣмските пушеци, руската махорка и капоралътъ заключаватъ въ себѣ си 7, 5 и 3 на стотѣхъ никотинъ. Мариланскиятъ и хаванскиятъ пушеци сждържатъ въ себѣ си 2 на сто, а турскиятъ 1 1/2 на сто никотинъ, слѣдователно тие сж и по-малко вредителни. Едно отъ най-първите дѣйствия, които произвожда пушекътъ на човѣкътъ, е опиянението или замедяванието и бжлванието; но по изслѣдованията, които е направилъ Траубе надъ кучето, са види, че даже и организмътъ на животните са приучава да приемава тая утрова. Трусо говори, че ако нѣкой индивидуумъ пуши много пушекъ, то на неговиятъ организмъ не дѣйствуватъ вече така силно наркотическите или опияняющие медикаменти, като напимѣрь, беладоната и татулата (Datura Stramonium), както тие дѣйствуватъ на другите хора, слѣдователно пушекътъ има годѣмо влияние на човѣческиятъ организмъ. Про-

*) Никотинъ са нарича една отъ най-силните утрови, които са намира въ пушекътъ.

Фесоръ Се говори, че пушкѣтъ има силно влияние на джхателното гърло. Ако пушкѣтъ са употрѣблява умѣренно, то облегчава джханието; а ако са злоупотрѣблява, то причинява голѣми повреди на джхателното отвѣрстие. Умѣренното употрѣбление на пушкѣтъ е полезно и за оние хора, които са нуждаятъ отъ по-сърчено кръвообращение; а неумѣренното — произважда неправилно движение на кръвта и умѣртвение на органете. Неумѣренното употрѣбление на пушкѣтъ произважда въ човѣческия организмъ такова силно движение, щото биенията на сърцето достигатъ до 150 въ една минута. Происхождатъ и много други болѣсти. „Умѣренното употрѣбление на пушкѣтъ, говори Се, произважда и на умственното развитие на човѣкътъ голѣма полза, защото възбужда мозжѣтъ и облегчава неговата работа; но ако това възбуждение са злоупотрѣблява, т. е. ако пушкѣтъ са употрѣблява безъ мѣра, то убива мозжѣната дѣятелност и произважда противоположни послѣдствия. Съ една дума, професоръ Се сжвѣтова хората да пушатъ пушкѣтъ, но да го пушатъ умѣренно. Освѣтъ това, науката е длъжна да каже, кои пушечи сж вредителни, т. е. кои пушечи сждржатъ въ себѣ си много никотинъ.

* Въ Парижъ излизатъ 764 ежедневни, еженедѣлни и ежемесѣчни вѣстници. Отъ послѣдните 52 са занимаватъ съ богословие, 63 съ правосѣдие, 10 съ история и землеописание, 56 съ забавление, 25 съ воспитание и отхрана, 56 съ литература, философия, езиковѣзсѣдование, етнография и библиография, 11 съ живопись, 8 съ архитектура, 55 съ моди, 78 съ различни комерчески спекулации, 2 съ фотография, 64 съ медицина и фармация, 24 съ военни науки, 18 съ земледѣлие, 12 съ отхранение коне и 19 съ различни предмѣти. Ежедневно излизатъ 37 вѣстника и 11 политически преглѣда.

* На тоя свѣтъ произхождатъ твърде чудни явления. Единъ и сжщи предмѣтъ бива за различни народи различенъ. Така, наприкладъ, отъ скакалице са бои сичка Европа, защото тие насѣкоми унищожаватъ трудове на земледѣлците и осиромашаватъ цѣли крайове. А въ Африка? Въ Африка произхожда противното. Ето що говори единъ французски вѣстникъ: „Единъ день, около пладне, въ Ксара (въ Алжиръ) са появили опустошителни скакалци. Тие са носили надъ земята като гѣстъ облакъ, презъ когото не можѣе да преминатъ слънечните лучи. На другиятъ день зарианъта, когато насѣкомите паднаде на земята и когато биде вкоченени отъ росата, мѣстната милиция, съ помощта на жителите, подъ началството на г. Бокка, ксарскиятъ меръ, излѣзе на ловъ, който билъ свършенъ окодо петъ часѣтъ послѣ пладне. Биле найдени повече отъ 25 метрически центнера (1125 оки) ейца послѣ тѣхъ на земята, и ксарските арабе си сжбрали за презъ зимата 75 човала отъ тая природна мания; а въ това сжщо време гарнизонътъ присѣтствуватъ безучастно при тая интересна жѣтва. Уцѣлѣвшите отъ убиванието насѣкоми са съединили въ гѣста колона и упѣтили са камъ Медея, дѣто са появили слѣдъ два деня. На другиятъ день тие достигнале до Блидъ.“

* Презъ 1871 година въ Россия сж биле 400 самоустави мѣжки манастири съ 6,071 калугера и съ 5,842 прислужника и 166 женски съ 3453 калугерки и съ 11,793 прислужници. Тая сжща година въ Россия сж сжществовале 38,899 черкови и 3,354 параклиси. По черковите и по па-

раклисите сж биле опредѣлени 1,272 протопопа, 38,833 попа, 16,946 дякона и 65,162 служителя. Духовенството презъ тая година е имало доходъ отъ 23,785,125 рубли, а харизани му сж още 10,680,968. Боже мой, какви важни послѣдствия би произлѣзле за човѣчеството, ако тие сили и тие пари да би са опредѣлили за просвѣщението на самиятъ народъ, който жертвова тие сумии!

† Нашето отечество изгуби още два полезни члена, т. е. два доктора, Вѣнка Гржмникова родомъ изъ Захара и Стефана Кювиева родомъ изъ Сливенъ. Нека нѣтъ е легка пѣрстъ!

РОМУНСКИЯТЪ КУРСЪ

отъ

15. Януария 1875 година.

Земледѣлч. облит.	по 10 %	108
Домен.	„ 8 „	99
Облит. Опленхайнъ	„ 8 „	105
Земледѣл. записки (seiz. fone.)	„ 7 „	82 1/4
Акц. на ром. желѣзн. (Щруссб.)	„ 4 „	32 и 50
Отъ сжщ. желѣзн. приоритетите	„ „	83
Акциите на Дания	„ 8 „	128
Акции на финанд. дружество	„ 8 „	300
Акции на Браиската банка	„ 8 „	180

ПРОМѢНА (Cambio).

Парисъ за 3 месѣца	99,20—2
Марсилия „	99,20—2
Белгия „	99,20—2
Лондонъ „	25,2—1/4
Берлинъ „	1,22
Вѣна „	2,22—1/4

Отъ 9. Я н у а р и я, Житото въ Цариградъ слази периодически. Въ Ромжия въ расстояние на послѣдните 7 дѣна са осѣща сжщото.

О Т Ъ Р Е Д А К Ц И Я Т А.

Г-ну П. Икономову въ Браила. Благодариме ви чувствително за вашето участие въ нашето предприятие. Надѣяме са, че вие ще да ни бѣдете полезни въ много отношения. „Дружеството“ ви избра за основателенъ членъ.

— Умоляватъ са оние кореспонденти въ Измаилъ, въ Браила, въ Галацъ, въ Гюргево, въ Вѣна, въ Цариградъ и пр. да ни испроваждаатъ търговски извѣстия и да ни явяватъ за цѣните на стоките.

Г-ну Я. въ Г а л а ц ъ. Надѣяме са, че вие ще да ни бѣдете полезни въ много отношения. „Дружеството“ ви избира за основателенъ членъ. Статията за холерата получихме.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Г. Стефанки Беронъ подарява 14 годишни течения отъ вѣстникъ „Знание“, които ще бѣдатъ изисководени по бѣдните училища въ България. Дружеството го благодари сърдечно.

Г. Райчо Гржблевъ подарява едно годишно течение отъ в. „Знание“ за читалището въ Солунъ.

— Ние са рѣшихме да уголѣмиме форматътъ на вѣстникътъ и да го издаваме два пѣти на месѣцътъ, защото произхождатъ голѣми затруднения на пощите и защото ставатъ ненужни развоски.

Уставътъ на „Дружеството за распространение полезни знания“ ще бѣде напечатанъ въ вториятъ брой на „Знание.“ Сѣки родолюбецъ, който желае да бѣде членъ на това „Дружество“, трѣба да са обжри до Ивана П. Аженова.